

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ-ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Στεφανία- Βαΐα Καλαμίτση

1560201100112

«Περιορισμοί στην κατάκτηση των μαρκαρισμένων
αντιμεταβιβαστικών (marked anticausatives) στη Νέα Ελληνική:
συντακτικές και σημασιολογικές προεκτάσεις»

Επόπτρια- καθηγήτρια : Σπυριδούλα Βαρλοκώστα

Αθήνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	σ.3
---------------	-----

Κεφάλαιο 1

1.1. Δομή και λειτουργία της παθητικής διαγλωσσικά.....	σ.6
1.2. Δυσκολίες στην κατάκτηση της παθητικής φωνής και ηλικία ανάπτυξής της.....	σ.7
1.3. Θεωρητικές προσεγγίσεις των περιορισμών στην κατάκτηση της παθητικής.....	σ.8
1.4. Η παθητική στα ελληνικά δεδομένα.....	σ.13

Κεφάλαιο 2

2.1. Τα «Anticausatives» στη νέα ελληνική.....	σ.16
2.2. Causative/ anticausative alternation και προβληματικές που προκύπτουν.....	σ.17
2.3. Διαφορές παθητικής και αντιμεταβιβαστικής δομής.....	σ.18
2.4. Σχέση μεταξύ μαρκαρισμένων – μη μαρκαρισμένων αντιμεταβιβαστικών δομών.....	σ.19

Κεφάλαιο 3

3.1 Συμμετέχοντες.....	σ.21
3.2 Υλικό.....	σ.21
3.3 Διαδικασία Συλλογής.....	σ.22

<u>Κεφάλαιο 4- Αποτελέσματα</u>	σ.23
--	------

<u>Κεφάλαιο 5- Συζήτηση</u>	σ.28
--	------

Συμπεράσματα.....	σ.29
-------------------	------

Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	σ.30
------------------------------	------

Παραθέματα.....	σ.33
-----------------	------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δομή και Μορφολογία των “Anticausatives” (Causative/ Anticausative alternation)

Η εναλλαγή μεταβιβαστικών-αντιμεταβιβαστικών δομών, και η αποτύπωσή τους από τις παιδικές γραμματικές, αποτελεί κεντρικό ερευνητικό ζήτημα στη μελέτη της γλωσσικής κατάκτησης, σε σύνδεση πάντοτε με την κατάκτηση της παθητικής δομής. Με τον όρο «μεταβιβαστικές-αντιμεταβιβαστικές εναλλαγές» αναφερόμαστε στις εναλλαγές ορισματικής δομής ορισμένων ρημάτων, τα οποία παρουσιάζουν αλλαγή κατάστασης. Τα ρήματα αυτά μπορούν να εμφανίσουν δύο διαφορετικές ορισματικές δομές, μία μεταβιβαστική και μία αντιμεταβιβαστική (με την παρουσία, ή μη, δράστη αντίστοιχα). Η εναλλαγή αυτή παρουσιάζεται από συγκεκριμένες υποομάδες των αναιτιακών (unaccusative) ρημάτων, οι οποίες δεν είναι σταθερές και δεν είναι μαρκαρισμένες με τον ίδιο τρόπο διαγλωσσικά. Δεν μαρκάρουν όλες οι γλώσσες το ίδιο σκέλος της εναλλαγής (συνεπώς, δεν θεωρείται σε όλες τις γλώσσες το ίδιο σκέλος ως βασικός τύπος) (Lavidas 2007:1), ενώ κάποιες, μάλιστα, σχηματίζουν και μαρκαρισμένους και αμαρκάριστους αντιμεταβιβαστικούς τύπους (π.χ. η ελληνική, βλ. Kalluli 2006; Lavidas 2007; Zombolou, Alexiadou, Varlokosta, Anagnostopoulou 2010)¹. Το ζήτημα περιπλέκεται ακόμη περισσότερο, εάν λάβουμε υπόψη το γεγονός πως κάποιοι causative ή anticausative τύποι δεν έχουν αντίστοιχη anticausative ή causative βάση αντιστοίχως, γεγονός το οποίο καθιστά ελλιπείς τις derivational approaches (causativization² και detransitivization³), οι οποίες αποδίδουν στα μεταβιβαστικά-αντιμεταβιβαστικά παραγωγική σχέση, και τροφοδοτεί αναλύσεις σύμφωνα με τις οποίες καμία από τις δύο εκδοχές της εναλλαγής δεν παράγεται από την άλλη (syntactic decomposition theories) (βλ. Alexiadou, Anagnostopoulou & Schafer 2006⁴; ZAVA 2010; Kalluli 2006).

Βασικές θεματικές γύρω από τις οποίες κινείται η συζήτηση για τα anticausatives (αντιμεταβιβαστικά, ή, σύμφωνα με άλλους, μεταξύ των οποίων η Tsimpli (2006), εργαστικά)⁵ και την κατάκτησή τους είναι η σχέση τους με την παθητική δομή και η σχέση των δύο σκελών της εναλλαγής μεταξύ τους, δηλαδή causative και anticausative τύπων.

Οι αντιμεταβιβαστικές δομές διαγλωσσικά παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες με τις παθητικές δομές, γεγονός που οδηγεί την έρευνα σε παράλληλη και συγκριτική εξέταση και των δύο. Οι αντιμεταβιβαστικές, όπως και οι παθητικές, δομές χαρακτηρίζονται από μείωση των ορισμάτων του ρήματος και, συγκεκριμένα, την απορρόφηση του εσωτερικού του ορίσματος από την ειδική μορφολογία της εκάστοτε δομής (Kalluli 2006). Σε πολλές γλώσσες, μάλιστα, η αντιμεταβιβαστική και η παθητική δομή μπορεί να μοιράζονται κοινή μορφολογία (παραδείγματα τα Αλβανικά, τα Νέα Ελληνικά, τα Λατινικά, βλέπε Kalluli 2006, και συγκεκριμένα για τα ελληνικά: ZAVA 2010; Zombolou 2004; Tsimpli 2006).

¹Στο εξής οι ερευνήτριες θα αναφέρονται ως ZAVA.

²Υποστηρικτές της οι Dowty (1979), Petetsky (1995) μεταξύ άλλων, παραπομπή από AAS 2006.

³Υποστηρικτές της οι Levin & Rappaport- Hovav (1995) μεταξύ άλλων.

⁴Στο εξής ως AAS.

⁵Στο παρόν κείμενο θα χρησιμοποιείται ο όρος «αντιμεταβιβαστικά».

Παρ' όλα αυτά οι παθητικές και οι αντιμεταβιβαστικές δομές διαφέρουν σημασιολογικά μεταξύ τους (Kalluli 2006; AAS 2006; Zombolou 2004; ZAVA 2010; Theofanopoulou-Kontou 2003 κ.ά.). Παλαιότερες προσεγγίσεις «απομεταβατικοποίησης» (“detransitivization approaches”)⁶ εντοπίζουν τις διαφορές μεταξύ των δύο δομών στην παρουσία, ή μη, φράσης εξωτερικού ορίσματος. Οι ASS (2006), Kalluli (2006), ZAVA (2010) και Theofanopoulou-Kontou (2003), μεταξύ άλλων, βασιζόμενες στην Kratzer (2003), ισχυρίζονται πως η παρουσία έμμεσου ορίσματος (με τη μορφή από-φράσης, επιρρήματος, ή τελικής πρότασης) δεν αποτελεί ικανοποιητικό κριτήριο διάκρισής τους, καθώς και οι αναγκαίες δομές επιτρέπουν την παρουσία έμμεσων ορισμάτων, τα οποία φυσικά δηλώνουν αιτία/υπαίτιο (έναντι του δράστη των παθητικών δομών) (cause/causer), τις λεγόμενες “from-phrases”.

Προτείνουν, αντί αυτού, την ανάλυση της διάκρισης αντιμεταβιβαστικών και παθητικών δομών σε συντακτικό επίπεδο (syntactic decomposition approaches). Σύμφωνα με την προσέγγιση της Kalluli (2006) η διάκριση γίνεται με βάση την παρουσία συγκεκριμένων χαρακτηριστικών, [+actor] και [+cause], στην κεφαλή του ενεργητικού μεταβατικού ή causative ρήματος αντίστοιχα, τα οποία κωδικοποιούν τον τύπο του γεγονότος (event type) του ρήματος. Και οι δύο δομές, παθητικές (όπως και οι αυτοπαθείς, κατά την Tsimpli 2006) και anticausative, προκύπτουν με τη διαδικασία της απορρόφησης των χαρακτηριστικών αυτών ([+actor] και [+cause] αντίστοιχα) από την ειδική μορφολογία τους. Σύμφωνα με την Theofanopoulou (2003) η διαφορά μεταξύ παθητικών και αντιμεταβιβαστικών δομών έγκειται στην παρουσία ή απουσία μίας λειτουργικής κεφαλής (v-light), η οποία εισάγει τον θ-ρόλο του δράστη στη ρηματική φράση. Σύμφωνα με άλλη προσέγγιση, των AAS (2006), την οποία υιοθετούν οι ZAVA (2010), η διάκριση παίρνει τη μορφή δύο διακριτών λειτουργικών κεφαλών, Voice⁷ και CAUS, οι οποίες εκφράζουν αντίστοιχα την «δραστηκότητα» (agentivity) ή «αιτιακότητα» (causativity). Η βασική δομή όλων των causative, anticausative και παθητικών δομών ανάγεται στο κοινό σχήμα :

[Voice[CAUS[Root]]]

Οι διαγλωσσικές διαφορές στις παθητικές και anticausative δομές, σύμφωνα με την τελευταία προσέγγιση, εξαρτώνται από τις ιδιότητες της Voice ανά γλώσσα και των συνδυασμών της με την CAUS και τους διάφορους τύπους ριζών (roots) των ρημάτων.⁸

Στην ελληνική τα αντιμεταβιβαστικά ρήματα αποτελούν περίπλοκο γραμματικό φαινόμενο, προκαλώντας δυσκολία στην κατάκτησή τους. Πρώτον, κάποια από αυτά συναντώνται με μη ενεργητική μορφολογία (π.χ. «σκίζω-σκίστηκε»), όμοια με την παθητική δομή, αποτελώντας, έτσι, πιο σύνθετη δομή από αυτήν της ενεργητικής. Δεύτερον,

⁶ Βλ. Levin & Rappaport-Hovav (1995) μεταξύ άλλων.

⁷ Η Voice φέρει τα χαρακτηριστικά της δραστηκότητας (agentivity) και της τροπικότητας (modality) και σχετίζεται με την εισαγωγή του εξωτερικού ορίσματος. Η CAUS αποτυπώνει την αιτιακή σχέση μεταξύ του έμμεσου ορίσματος της CAUS (causing subevent *e*, κατά Levin & Rappaport-Hovav (1995)), ή causative subevent *e* κατά Zombolou (2004), το οποίο προκαλεί την ενέργεια του ρήματος, και την τελική κατάσταση (resultant state, κατά ASS (2006) ή central subevent κατά L&R-H (1995)). Έτσι, σύμφωνα με τους AAS (2006:16), ο τελεστής BECOME του Dowty (1979) (παραπομπή από Zombolou 2004:66) καθίσταται περιττός.

⁸ Προτείνονται 4 τύποι, ανάλογοι της «agentivity» και της «causation» : agentive, internally caused, externally caused, cause unspecified.

συγκεκριμένες ομάδες αναιτιακών ρημάτων, όπως το «σπάω-έσπασε», μπορούν να σχηματίσουν αντιμεταβιβαστικούς τύπους με ενεργητική μορφολογία. Τρίτον, ορισμένα ρήματα διαθέτουν δύο εκδοχές αντιμεταβιβαστικών δομών, μία αμαρκάριστη (ενεργητική) και μία μαρκαρισμένη (μη ενεργητική), όπως το «σβήνω-έσβησε-σβήστηκε». Τέλος, οι ομοιότητες μεταξύ μαρκαρισμένων αντιμεταβιβαστικών και παθητικών δομών είναι εμφανές πως αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στον σημασιολογικό διαχωρισμό και, άρα, κατ' επέκταση, στην κατάκτησή τους.

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η διαπίστωση ενδεχόμενων αποκλίσεων στην παραγωγή μεταξύ των μαρκαρισμένων και αμαρκάριστων τύπων των αντιμεταβιβαστικών από ελληνόφωνα παιδιά ηλικίας 3;11 έως και 5;4 ετών (Μ.Ο: 4;3) και των αιτίων τους. Υποθέσεις εργασίας, οι οποίες βασίζονται στην έρευνα των ZAVA (2010) σε παιδιά μικρότερης ηλικίας, θεωρούνται 1) η χαμηλότερη επίδοση των παιδιών στις μαρκαρισμένες δομές (marked anticausatives), δεδομένης της δυσκολότερης και, επομένως, καθυστερημένα ανεπτυγμένης, εν συγκρίσει προς την ενεργητική, δομής μη ενεργητικής μορφολογίας. 2) Υπεργενίκευση των αμαρκάριστων δομών (unmarked anticausatives).

Αναμένουμε πως τα παιδιά θα αποδώσουν χαμηλότερα στις μαρκαρισμένες δομές λόγω της πιο σύνθετης δομής τους ([Voice [vCAUS [Root]]]), στην οποία η λειτουργική κεφαλή Voice δεν είναι πάντα παρούσα (βλέπε και AAS 2006:17) σε αντίθεση με την αμαρκάριστη δομή ([vCAUS [Root]]), στην οποία η κεφαλή v είναι παρούσα σε όλα τα αντιμεταβιβαστικά. Επίσης, οι μαρκαρισμένες δομές είναι πολύ πιθανό να μπερδεύονται με τις παθητικές δομές, καθώς και στις τελευταίες είναι παρούσα η λειτουργική κεφαλή της ΦΩΝΗΣ (Voice), με τη διαφορά πως σε αυτές διαθέτει θετικό δείκτη δραστικότητας (Voice[+AG]) σε αντίθεση με τις μαρκαρισμένες αντιμεταβιβαστικές (Voice[-AG]).

Περαιτέρω, εάν διαφανεί υπεργενίκευση στους αμαρκάριστους τύπους, τότε θα συναχθούν και συμπεράσματα, τα οποία θα στηρίξουν την υπόθεση των ZAVA (2010) περί ταύτισης από τα παιδιά των αντιμεταβιβαστικών με τις ενεργητικές δομές και, επομένως, πιο γρήγορη κατάκτησή τους συγκριτικά με τις παθητικές και τις μαρκαρισμένες αντιμεταβιβαστικές δομές. Αναμένεται, τέλος, πως τα παιδιά της παρούσας έρευνας, λόγω μεγαλύτερου μέσου όρου ηλικίας (4;3) από εκείνον της έρευνας των ZAVA (2010) (3;3), θα αποδώσουν καλύτερα ακόμα και στις μαρκαρισμένες δομές.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει μία συνοπτική ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας σχετικά με την δομή, τα στάδια και τους περιορισμούς στην κατάκτηση της παθητικής δομής διαγλωσσικά και, πιο συγκεκριμένα, στην ελληνική γλώσσα. Έπειτα, στο κεφάλαιο 2 θα γίνει περιγραφή της αντιμεταβιβαστικής δομής της ελληνικής και σύνοψη των βασικών προσεγγίσεων των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην κατάκτησή της. Το κεφάλαιο 3 αναφέρεται στην μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων της παρούσας έρευνας, στο υλικό το οποίο χρησιμοποιήθηκε και στις πληροφορίες τις σχετικές με την ηλικιακή και γλωσσική ανάπτυξη των συμμετεχόντων. Στο κεφάλαιο 4 θα παρατεθούν τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων και η ανάλυσή τους, ενώ στο κεφάλαιο 5 θα γίνει συζήτησή τους με βάση τις προσεγγίσεις που αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο 1 και 2.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Κεφάλαιο 1

1.1. Δομή και λειτουργία της παθητικής διαγλωσσικά

Θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε το σχηματισμό της παθητικής σε έναν μηχανισμό μείωσης (ή μετακίνησης) των ορισμάτων του ενεργητικού μεταβατικού ρήματος, με μετακίνηση του εσωτερικού ορίσματος του-συμπληρώματος- (και συντακτικού του αντικειμένου) σε θέση συντακτικού και λογικού υποκειμένου της νέας δομής, η οποία συνεπάγεται και αλλαγές στην απονομή θ-ρόλων στο εξωτερικό και στο εσωτερικό όρισμα (πλέον το εσωτερικό όρισμα αποτελεί τον πάσχοντα, το θέμα, ή τη βιωματική οντότητα). Το εξωτερικό όρισμα της (προηγούμενης) ενεργητικής δομής πλέον υποβιβάζεται σε έμμεση φράση, η οποία εκφράζεται φανερά μόνο προαιρετικά. Έτσι, λοιπόν προκύπτει μία μη κανονική σειρά των λέξεων στην πρόταση. Το παθητικό ρήμα, τέλος, μαρκάρεται με ειδική μορφολογία, η οποία διαφέρει ανάλογα με τη γλώσσα και, κατά τους θεωρητικούς, απορροφά τον θεματικό ρόλο του εσωτερικού ορίσματος του ρήματος.

ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΟΡΙΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΣΗ Θ-ΡΟΛΩΝ/A-MΕΤΑΚΙΝΗΣΗ

Σύμφωνα με την Universal Theta-Role Assignment Hypothesis του Baker (1988) (Armon-Lotem et al. 2016), το εσωτερικό όρισμα των μεταβατικών ρημάτων, το οποίο βρίσκεται σε αιτιατική πτώση, παράγεται στη βαθεία δομή στη θέση του συμπληρώματος του ρήματος, στην οποία και του αποδίδεται ο θεματικός του ρόλος. Όταν η ενεργητική δομή του μεταβιβαστικού μετατρέπεται σε παθητική δομή, το ρήμα δεν μπορεί να αποδώσει πτώση στο εσωτερικό όρισμα και έτσι αυτό πρέπει να ανυψωθεί στη θέση του υποκειμένου (ή αλλιώς στη θέση του Spec IP,TP) προκειμένου να ενεργοποιήσει τα χαρακτηριστικά της πτώσης και της συμφωνίας. Αυτή η μετακίνηση θεωρείται στα πλαίσια του Μινιμαλιστικού Προγράμματος μία A-Μετακίνηση (A-movement) (Chomsky 1995, παραπομπή από Armon-Lotem et al. 2016), η οποία, όπως θα δούμε παρακάτω, θεωρείται από πολλούς μηχανισμός που δεν κατακτάται από τα παιδιά πριν την ηλικία των 5 ετών (Borer & Wexler 1987,1992⁹; Hirsch & Wexler 2006¹⁰; D&T 2007¹¹).

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Η παθητική έχει, όπως προαναφέρθηκε, τη δική της ιδιαίτερη μορφολογία η οποία αποτυπώνει τη διαφορετική ορισματική και, κατ' επέκταση, συντακτική δομή της εν συγκρίσει με αυτήν της ενεργητικής. Η παθητική μορφολογία μπορεί να είναι ρηματική (επιθήματα στη ρηματική ρίζα - π.χ. Ελληνικά-, συνδυασμός βοηθητικών ρημάτων σε γλώσσες, οι οποίες σχηματίζουν περιφραστικά την παθητική τους - π.χ. στην Αγγλική, Γερμανική, Ολλανδικά-, ρηματική αλλά και περιφραστική - π.χ. Καταλανικά, Δανικά-), είτε άλλοι μορφολογικοί δείκτες, όπως οι ειδικές προθέσεις (π.χ. στα Εβραϊκά) (Armon-Lotem et al. 2016). Σε πολλές γλώσσες η

⁹Στο εξής ως B&W.

¹⁰Στο εξής ως H&W.

¹¹Στο εξής ως D&T.

ιδιαίτερη μορφολογία της παθητικής χρησιμοποιείται και για άλλους γραμματικούς σχηματισμούς και δημιουργεί αμφισημία μεταξύ αυτών και της παθητικής δομής (π.χ. η μετοχή αορίστου χρησιμοποιείται και για την έκφραση της συντελεσμένης όψης στα Αγγλικά, τα Γερμανικά, τα Ολλανδικά κ.α., βλέπε Armon-Lotem et al. 2016; Kalluli 2006)).

ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΟΡΙΣΜΑΤΑ

Το εξωτερικό όρισμα της ενεργητικής δομής στην παθητική εκφράζεται προαιρετικά με ένα προθετικό σύνολο, το οποίο φυσικά διαφέρει μορφολογικά ανάλογα με την εξεταζόμενη γλώσσα. Η προθετική αυτή φράση (από-φράση, *by-phrase*, *von-phrase*), με όσες διαφορές μπορεί να υπάρχουν διαγλωσσικά, υποδηλώνει «δραστικότητα» (*agentivity*) και σύμφωνα με ορισμένους μελετητές θεωρείται τροχοπέδη στην ανάπτυξη της παθητικής (Fox & Grodzinsky 1998¹²).

1.2 Δυσκολίες στην κατάκτηση της παθητικής φωνής και ηλικία ανάπτυξής της

ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ

Η γλωσσολογική έρευνα τις τελευταίες 5 δεκαετίες έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με την κατάκτηση της παθητικής δομής, σε διάφορες γραμματικές-στόχους, είτε από φυσικούς ομιλητές της εκάστοτε γλώσσας είτε από μαθητές της ως δεύτερης-ξένης γλώσσας. Η μελέτη του φαινομένου καταλήγει πολύπλοκη δεδομένων των διαγλωσσικών διαφορών που έχουν παρατηρηθεί κατά καιρούς ως προς τις μορφοσυντακτικές ιδιότητες της παθητικής (ελαστικότητα στην προτασιακή σειρά των όρων, μοναδικότητα μορφολογικού μαρκarısmatos της παθητικής) (Armon-Lotem et al. 2016; Kalluli 2006; D&T 2008; AAS 2006) και την ηλικία κατάκτησής της, των διαφορετικών ρυθμών κατάκτησης συγκεκριμένων τύπων παθητικής (*verbal vs adjectival*, *actional vs non actional verbs* (Gordon & Chafetz 1990; H&W2006), *full passives vs short passives* (F&G 1998)¹³, *reversible vs non reversible* (Armon-Lotem et al. 2016) και των ενδεχόμενων ατομικών αποκλίσεων στην γλωσσική ανάπτυξη (Armon-Lotem et al. 2016). Κατά καιρούς έχουν προταθεί διάφορες θεωρητικές εξηγήσεις των δυσκολιών που μπορεί να προκαλεί η παθητική δομή στους μαθητές της, οι οποίες εστιάζουν σε διαφορετική κάθε φορά ιδιότητά της (B&W 1987,1992; Wexler 2004, παραπομπή από H&W 2006; F&G 1998; Demuth 1989; Demuth, Moloi & Machobane 2010¹⁴, μεταξύ άλλων).

¹²Στο εξής ως F&G.

¹³Οι Hirsch & Wexler (2006), βασιζόμενοι σε παλαιότερη έρευνα των Gordon & Chafetz (1990), παρέχουν αντιπαραθετικά δεδομένα, δηλαδή παρόμοια επίδοση και στις “short” και στις “full passives” και επίδραση του τύπου ρήματος (*actional vs psychological verbs*).

¹⁴Στο εξής ως D, M&M.

ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗΣ

Κάποιες από αυτές τις έρευνες τοποθετούν την κατάκτηση της παθητικής φωνής περίπου στην ηλικία των 5 ετών (Armon-Lotem et al. 2016; Maratsos et al. 1985; B&W 1987¹⁵, 1992; F&G 1998; H&W 2006). Στα δεδομένα αυτά αντιπαρατίθενται έρευνες των γλωσσών Bantu της Νότιας Αφρικής και των Mayan Lang γλωσσών της Βόρειας Αμερικής, των οποίων οι ομιλητές φαίνονται να έχουν κατακτήσει την παθητική στην πρωιμότερη ηλικία των 3 ετών (Demuth 1989; D, M&M 2010), καθώς και «training studies» (Tomasello, Brooks & Stern 1998¹⁶, μεταξύ άλλων), οι οποίες δείχνουν πως αγγλόφωνα παιδιά, υπό πειραματικές συνθήκες, μπορούν να γενικεύσουν την χρήση της παθητικής σε νέα ρήματα. Οι παραπάνω έρευνες ανάγουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζονται στην κατάκτηση της παθητικής δομής στις μορφές του γλωσσικού εισαγομένου της εκάστοτε γλώσσας και κάνουν αναφορά στη δράση του μηχανισμού “structural priming”¹⁷.

1.3.Θεωρητικές προσεγγίσεις των περιορισμών στην κατάκτηση της παθητικής

Παρ’ ότι η γλωσσολογική έρευνα έχει δείξει επανειλημμένως πως η δυσκολία στην κατάκτηση της παθητικής στις περισσότερες γλώσσες είναι γεγονός, δεν έχει ακόμα καταλήξει στη βαθύτερη αιτία της, καθώς οι διάφορες προσεγγίσεις των γλωσσολόγων αποκλίνουν μεταξύ τους. Ορισμένοι, αποδίδουν την καθυστέρηση στις γενικότερες δυσκολίες που προκύπτουν από τη μη-κανονική (non-canonical) σειρά των λέξεων (Bever 1970, παραπομπή από H&W 2006) και άλλοι είτε στην ανικανότητα των παιδιών να συντελέσουν τις απαραίτητες γραμματικές διεργασίες που συνδέονται με την παθητική σύνταξη (“Maturation analysis”) (B&W 1987,1992; H&W 2006; D&T 2007), είτε στην καθυστερημένη ανάπτυξη ευρύτερων γνωσιακών ιδιοτήτων (βιογλωσσολογική προοπτική)(βλ. Babynyshev 2001:4; Chomsky 2005:1). Άλλοι αποδίδουν το πρόβλημα στην ύπαρξη ή μη της από-φράσης, υποθέτοντας πως οι δυσκολίες δεν υπάρχουν στην παραγωγή παθητικών “per se” (F&G 1998). Κάποιες θεωρίες εξηγούν το φαινόμενο με την έλλειψη γλωσσικού εισαγομένου, δηλαδή με το γεγονός πως σε ορισμένα γλωσσικά περιβάλλοντα οι παθητικές δομές στην ομιλία που απευθύνεται στα παιδιά είναι σπάνιες (Gordon & Chafetz 1990; D,M&M 2010). Τέλος, ορισμένοι, όπως η Tsimpli (2006), θεωρούν πιθανό στην κατάκτηση των παθητικών να δρουν ως ένα βαθμό και η ωρίμανση, (“Maturation Analysis”), «η οποία θέτει το κατώτατο όριο της κατάκτησης πριν από το οποίο η παραγωγή είναι αδύνατη», και οι ιδιαίτερες ανά γλώσσα ιδιότητες, «οι οποίες καθορίζουν το σχετικό χρόνο της ανάπτυξης».

Σύμφωνα προς τους Armon-Lotem et al. (2016) οι διάφορες θεωρίες που έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί για την εξήγηση του φαινομένου υπάγονται σε μία από τις εξής δύο βασικές υποθέσεις:

¹⁵Στο εξής θα αναφέρονται ως B&W.

¹⁶Στο εξής θα αναφέρονται ως T,B&S.

¹⁷Σύμφωνα με τους D,M&M (2010) “Structural priming”καλείται ο μηχανισμός, σύμφωνα με τον οποίο παιδιά και ενήλικες αναπαράγουν στην ομιλία τους δομές τις οποίες έχουν ακούσει προηγουμένως κατά τη διάρκεια του επικοινωνιακού γεγονότος.

(A) Αυτή της καθυστερημένης ανάπτυξης των γραμματικών και συντακτικών διεργασιών που οδηγούν στο σχηματισμό της παθητικής (“processing/grammatical approaches”) (B&W 1987,1992; Babyonyshev et al. 2001; H&W 2006; Hirsch,Orfitelli & Wexler 2008; F&G 1998). Η υπόθεση της καθυστερημένης ωρίμανσης περιλαμβάνει και μη γλωσσολογικές αναλύσεις (βλ. Babyonyshev 2001:4), οι οποίες συνδέουν το ρυθμό ανάπτυξης της παθητικής δομής με το βαθμό ανάπτυξης των γενικών νοητικών λειτουργιών του εγκεφάλου (βιογλωσσολογική προοπτική).

(B) Αυτή της έλλειψης γλωσσικού εισαγομένου (“poverty of the stimulus”) (Gordon & Chafetz 1990; Allen & Crago 1996; Demuth 1989; D, M&M 2010, T, B&S 1998).

(A) Υπέρ της γραμματικής προσέγγισης του φαινομένου τάσσονται διάφοροι ερευνητές, οι οποίοι, ωστόσο, εστιάζουν σε διαφορετικές κάθε φορά ελλείψεις γραμματικών μηχανισμών. Δύο από τις κεντρικές γραμματικές προσεγγίσεις αποτελούν αυτή της A-Chain Delay/Deficit Hypothesis (B&W 1987, 1992; Babyonyshev et. al. 2001; Terzi&Wexler 2002¹⁸) και αυτή της Theta- role Transmission Deficit Account (F&G 1998).

A-Chain Delay Hypothesis

Η θεωρία της “**A-Chain Delay Hypothesis**” (B&W 1987,1992)¹⁹ βασίζεται στην υπόθεση πως τα παιδιά δυσκολεύονται να σχηματίσουν ρηματικές παθητικές δομές λόγω της ανικανότητάς τους να σχηματίσουν A-αλυσίδες (A-Chains) που συνδέουν το ίχνος του συντακτικού A(ντικειμένου) της αντίστοιχης ενεργητικής δομής με τη θέση του νέου Y(ποκειμένου) της παθητικής δομής. Συνεπώς, δεν μπορούν στη συνέχεια να εκχωρήσουν τον επιθυμητό θεματικό ρόλο (του πάσχοντα/θέματος ή της βιωματικής οντότητας) στο μετακινηθέν A, και πλέον Y, της παθητικής δομής. Υποθέτουν πως η ανικανότητα αυτή είναι γενετικά προκαθορισμένη και πως ο μηχανισμός σχηματισμού A-αλυσίδων αναπτύσσεται μόνο μετά την ηλικία των 5 ετών (βλ. και H&W 2006).

Η ACDH μετασχηματίσθηκε από τον Wexler (2004)(παραπομπή από H&W 2006) στο πλαίσιο της θεωρίας των phases²⁰ του Chomsky. Οι παθητικές και οι αναγκαίες δομές, όπως

¹⁸Από εδώ και στο εξής T&W.

¹⁹Εν συντομία ACDH.

²⁰Βασιζόμενος στη θεωρία των κελύφων (vP-shells) του Chomsky (1995), ο Chomsky (On Phases 2005:21) ορίζει ως “phases” τις v*P και CP(ΣΔ), τις θέσεις, δηλ. όπου προσδιορίζονται η δομική πτώση και η συμφωνία Y/A. Η θέση TP δεν είναι “phase”, όπως και η vdef. Για να κατανοήσουμε τη χρησιμότητα των “phases” στην ανάλυση των παιδικών γραμματικών πρέπει να σημειώσουμε πως, όταν δουλεύουμε σε μία «φάση» (vP/CP), τότε μόνο η άκρη (edge), δηλ. η κεφαλή και οι χαρακτηριστές της επόμενης/χαμηλότερης φάσης είναι ορατοί στο συντακτικό δέντρο. Αυτή η αρχή είναι γνωστή ως “Phase Impenetrability Condition” (PIC). Η μετεξέλιξη της θεωρίας των Borer & Wexler (1987,1992) από τον Wexler το 2004, εμβαθύνει στην ACDH και προτείνει πως τα προβλήματα των παιδιών με την παθητική προκύπτουν από το γεγονός πως αντιλαμβάνονται την vdef ως “phase” και, επομένως, δεν επιτρέπουν την ανύψωση του A στον Spec, T (D & T 2007). Σύμφωνα με τις Driva & Terzi (1007) «δεν υπάρχουν άλλα σχετικά χαρακτηριστικά προς ανύψωση του A στη θέση Spec, T, επομένως τα μη προσδιορισμένα φ-χαρακτηριστικά και τα χαρακτηριστικά της ΑΔΠ (EPP features) του χρόνου(T) δεν εξαλείφονται και δεν ολοκληρώνεται η παραγωγή για τα παιδιά».

και άλλες δομές ανύψωσης, καθίστανται αντιγραμματικές από την παιδική παραγωγή, καθώς τα παιδιά αντιλαμβάνονται όλες τις νρ και CP (άρα και την νdef: το παθητικό ρήμα) ως “phases”, ενώ στην ενήλικη γραμματική “phases” θεωρούνται μόνο οι ν*P και οι CP (Chomsky 2005; H&W 2006; D&T 2007). Στις παθητικές δομές, επομένως, δεδομένου πως οι phases δεν επιτρέπουν την ανύψωση του εσωτερικού ορίσματος (το οποίο παράγεται μέσα στη ΡΦ) στη θέση χαρακτηριστή του XP(T), ο χρόνος δεν μπορεί να νομιμοποιήσει τα φ-χαρακτηριστικά του αφού δεν έχει πρόσβαση στον προσδιοριστή σε θέση Α. Και αυτό συμβαίνει γιατί τα παιδιά εκλαμβάνουν την ενδιάμεση νP ως «ισχυρή φάση» και το συμπλήρωμά της (δηλαδή η VP) δεν είναι ορατό στην υψηλότερη CP φάση εξαιτίας της “Phase Impenetrability Condition” (PIC). Αυτός ο περιορισμός ονομάζεται από τον Wexler (2004) “Universal Phase Requirement” (UPR) (παραπομπή από D&T 2007) και περιορίζει τα παιδιά τουλάχιστον έως την ηλικία των 5 ετών.

Adjectival analysis

Οι Borer&Wexler (1987), βασιζόμενοι σε δεδομένα της αγγλικής, θεωρούν πως τα παιδιά, δίχως τον γραμματικό μηχανισμό σχηματισμού Α-αλυσίδων (A-Chains), αναλύουν τις ρηματικές παθητικές ως επιθετικές, οι οποίες δεν προϋποθέτουν Α-Chains. Σε γλώσσες στις οποίες ο ρηματικός παθητικός τύπος είναι ομόφωνος με τον επιθετικό (Maratsos et al. 1985; T&W 2002; D&T 2007), τα παιδιά παρουσιάζουν καλή επίδοση στις ρηματικές παθητικές, επειδή τις ερμηνεύουν ως επιθετικές, οι οποίες παράγονται στο λεξικό (B&W 1987; Tsimpli 2006; D&T 2007) και επομένως δεν προϋποθέτουν Α-Chain, εν αντιθέσει με τις συντακτικά παραγόμενες ρηματικές παθητικές (B&W 1987, 1992; T&W 2002; D&T 2007; Armon-Lotem et. al. 2016).

Στην Αγγλική, για παράδειγμα, έχει διαπιστωθεί (Maratsos et. al. 1985) πως η επίδοση στα κινητικά (actionals) ρήματα είναι καλύτερη από αυτή στα μη κινητικά (non-actionals). Οι Borer & Wexler εξηγούν τα δεδομένα σημειώνοντας πως τα πρώτα σχηματίζουν καλύτερα επίθετα από τα δεύτερα²¹. Ως κριτήριο σχηματισμού καλών επιθέτων θέτουν την ύπαρξη ενός target state (κατάστασης στόχου) στο ρήμα.

Επιχείρημα υπέρ της “adjectival analysis” αποτελούν και ελληνικά δεδομένα (T&W 2002, D&T 2007), όπου διαπιστώνεται πολύ καλύτερη επίδοση των παιδιών στις “(full) adjectival passives” των “actional” εν συγκρίσει προς αυτήν στις “full verbal passives” των “non actional”, οι οποίες δεν μπορούν να ερμηνευθούν ως επιθετικές καθώς δεν είναι ομόφωνες με αυτές^{22, 23}. Ακόμα, δεδομένα από τα Ρώσικα δείχνουν πως οι παθητικές συντελεσμένης όψης, οι οποίες είναι ομόφωνες με τον τύπο της επιθετικής παθητικής είναι πιο παραγωγικές από τις παθητικές μη συντελεσμένης όψης (Babyonyshev & Brun 2003, παραπομπή από H&W 2006).

²¹Υπάρχουν βέβαια και εξαιρέσεις (κινητικά ρήματα που δεν σχηματίζουν καλά επίθετα (π.χ. hold-held) και μη κινητικά ρήματα που σχηματίζουν καλά επίθετα (π.χ. remember-remembered), οι οποίες πρέπει να εξετασθούν για να διαπιστωθεί εάν τα παιδιά αποδίδουν καλύτερα στα πρώτα από ό, τι στα δεύτερα (H&W 2006).

²²Ανεξαρτήτως ύπαρξης “by-phrase”, γεγονός που αντιτίθεται στην “Theta-role Transmission Deficit Account” των Fox & Grodzinsky (D&T 2007).

²³ Στα ελληνικά οι μετοχές σχηματίζονται στην σύνταξη και όχι στο λεξικό (βλ. D&T 2007; Alexiadou & Anagnostopoulou 2007).

Δεδομένα γλωσσών, οι οποίες δεν διαθέτουν ομόφωνες ρηματικές και επιθετικές παθητικές αποτελούν επιχειρήματα υπέρ της “adjectival analysis”, της UPR και, κατ’ επέκταση, της ACDH. Η “adjectival analysis” αποτελεί επιχείρημα υπέρ της ACDH θεωρίας, καθώς δεν βρίσκει ερείσματα σε γλώσσες, όπου η ρηματική παθητική δεν είναι ομόφωνη με την επιθετική.

Οι Hirsch & Wexler (2006), υιοθετώντας τον διαχωρισμό του Embick (2004)²⁴ των “adjectival passives” σε “stative” και “resultative passives”, εκ των οποίων η τελευταία εμπεριέχει γεγονός, υποθέτουν πως τα παιδιά, υπό την επίδραση της UPR, ερμηνεύουν τις ρηματικές παθητικές ως “resultative passives”. Ισχυρίζονται, έτσι, συμπληρώνοντας τους Borer & Wexler (1987,1992), πως τα παιδιά, αν και δεν κατέχουν τον μηχανισμό σχηματισμού ρηματικών παθητικών, αντιλαμβάνονται την έννοια του γεγονότος στις παθητικές δομές.

Στα ελληνικά δεδομένα, επίσης, οι Alexiadou & Anagnostopoulou (2007) προτείνουν τη διάκριση των επιθετικών παθητικών σε “target state participles” και “resultant state participles” και ισχυρίζονται πως και οι δύο προσεγγίζουν την ρηματική παθητική. Οι Driva & Terzi (2007) υποθέτουν πως η “resultant state participle” προσομοιάζει περισσότερο στην ρηματική παθητική, εφόσον παράγεται στη σύνταξη, κάτι το οποίο πρέπει να αποδειχθεί και με έρευνες των “target state participles” (βλ. D&T 2007σημ.4)²⁵

Theta-Role Transmission Deficit Account

Μία ακόμα βασική θεωρητική προσέγγιση της καθυστερημένης ανάπτυξης των παθητικών δομών προσφέρεται από την “**Theta-Role Transmission Deficit Account**” των Fox & Grodzinsky (1998), η οποία βασίζεται στην υπόθεση πως τα παιδιά είναι μεν ικανά να μετακινήσουν το Α της αντίστοιχης ενεργητικής δομής στην θέση Υ της παθητικής δομής, (η οποία τους επιτρέπει να αντιληφθούν το θ-ρόλο του Υ), δυσκολεύονται, όμως, να μετακινήσουν τον θ-ρόλο που συνδέεται με το Υ της αντίστοιχης ενεργητικής δομής στην “by-phrase”²⁶ της νέας δομής, διότι λόγω ανωριμότητας δεν διαθέτουν τον απαραίτητο γραμματικό μηχανισμό.²⁷ Παρ’ όλ’ αυτά θεωρούν πως τα παιδιά κάνουν μία σχετική ανάλυση του θ-ρόλου της “by-phrase” ως δράστη, όταν το ρήμα είναι κινητικό, διότι γνωρίζουν πως η πρόθεση “by” μπορεί να εκχωρήσει τον θ-ρόλο του δράστη (“affecter”/“agent”) στα ονοματικά

²⁴Ο Embick θεωρεί πως στις επιθετικές παθητικές η DP που πρέπει να ανυψωθεί σε θέση Υ συνδέεται με την άκρη (edge) της vP και ανεξαρτήτως της προβληματικότητας του ν, η DP μπορεί να μετακινηθεί, εφόσον είναι στη άκρη της vP.

²⁵Το πλαίσιο της έρευνας δεν επιτρέπει περαιτέρω ανάλυση της “adjectival analysis”. Για επιχειρήματα υπέρ της υπόθεσης βλ. Maratsos et al. (1985); Terzi & Wexler (2002); Hirsch & Wexler (2006). Για προβληματικές της ανάλυσης βλ. Hirsch & Wexler (2006:8-9) κ.ά.)

²⁶ Παράγοντας, ο οποίος φυσικά σχετίζεται και με την ιδιαίτερη δομή της εκάστοτε γλώσσας. Για παράδειγμα, στα ελληνικά δεν συνηθίζεται η χρήση της “από-φράσης” για την έκφραση του εξωτερικού ορίσματος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν επιτρέπεται (Zombolou 2004:27). Ακόμα, αν και η λεγόμενη “by-phrase” αναφέρεται στην φράση εξωτερικού ορίσματος διαγλωσσικά και δηλώνει την έννοια της «δραστηκότητας» (agentivity), υπάρχουν ενστάσεις ως προς την ομοιότητά της με την ελληνική “από-φράση” (D&T 2007 σημ.1; Kalluli 2006).

²⁷Οι Fox & Grodzinsky (1998) πραγματοποίησαν έρευνα και διαπίστωσαν πως μία μικρή υποομάδα παιδιών απέδωσε άριστα στις “short passives” μη κινητικών (psychological verbs), ενώ οριακά στις “full passives” των ίδιων ρημάτων. Για αντιπαράθεση βλ. H&W (2006:4)

συμπληρώματά της (βλ. και H&W 2006)²⁸. Αποδίδουν καλύτερα στις ρηματικές παθητικές των κινητικών ρημάτων, διότι ο θ-ρόλος του δράστη (της αντίστοιχης ενεργητικής δομής) συνδέεται κατευθείαν με την “by-phrase” και, επομένως, δεν πραγματοποιείται μη φανερή μετακίνηση θ-ρόλου. Σύμφωνα με την υπόθεση αυτή προβλέπεται, επίσης, πως τα παιδιά αποδίδουν καλύτερα στις “short passives”, καθώς δεν εμπλέκεται διαδικασία μεταφοράς θ-ρόλων στην “by-phrase”.

Οι Armon-Lotem et al. (2016) υποθέτουν πως τα παιδιά κατακτούν τις “full passives” αργότερα, διότι δεν μπορούν να τις ερμηνεύσουν ως επιθετικές λόγω της παρουσίας της “by-phrase”. Έτσι, λοιπόν, σύμφωνα με τους ερευνητές, «όταν η επιθετική ερμηνεία γίνεται αδύνατη λόγω της παρουσίας του εξωτερικού ορίσματος, τα παιδιά τα οποία δεν έχουν κατακτήσει ακόμη την ρηματική παθητική, συνάπτουν τον θεματικό ρόλο του εξωτερικού ορίσματος στην πρώτη NP της πρότασης και το θεματικό ρόλο του θέματος στη δεύτερη NP (η οποία είναι μέρος της προθετικής φράσης), αγνοώντας πως υπάρχει πρόθεση και παθητική μορφολογία».

Σχετική με την άποψη των Armon-Lotem et al. (2016) φαίνεται και η προσέγγιση των D, M&M (2010), οι οποίοι, μετά από τεστ κατανόησης της παθητικής, αποδίδουν τη χαμηλή επίδοση των τριχρονων παιδιών που μιλούν Σεσότο, εν συγκρίσει προς αυτή των ενηλίκων, στις “full passives” στο γεγονός πως τα παιδιά κατά την ηλικία των 21 μηνών τυπικά κωδικοποιούν τα υποκείμενα ως δράστες (βλ. και Gertner, Fisher & Eisengart 2006, παραπομπή από D, M&M 2010:243) και τείνουν να μεταφέρουν τις πληροφορίες από το οπτικό πεδίο στον λόγο όσο το δυνατόν πιο γρήγορα. Έτσι, λοιπόν, τα παιδιά κωδικοποιούσαν το πρώτο όρισμα που τους δινόταν ως δράστης και δεν περίμεναν να ακούσουν το ρήμα (το οποίο μπορεί να περιείχε παθητική μορφολογία) ή το αντικείμενο vs την “by-phrase” (όπου ξεκαθαρίζονται οι θ-ρόλοι). Πρότειναν, περαιτέρω, πως η χαμηλή επίδοση των παιδιών μπορεί να οφείλεται και σε ελλιπή σχεδιασμό των δοκιμασιών εκμαίευσης, ο οποίος δεν βοηθά τα παιδιά να παράγουν τις ζητούμενες δομές.

(B) Δεδομένα από τις γλώσσες Bantu της Νότιας Αφρικής και τις Mayan Lang γλώσσες της Βόρειας Αμερικής, συγκεκριμένα, την Σεσότο (Demuth 1989; D, M&M 2010), την Inuktitut (Allen & Crago 1996), και την K'iche Mayan (Pye & Quixtan Poz 1988, παραπομπή από Armon-Lotem et al. 2016 και D, M&M 2010), παρουσιάζουν πρώιμη κατάκτηση της παθητικής δομής (στα 3 χρόνια), γεγονός που εγείρει αμφιβολίες σχετικά με τη δυσκολία στην κατάκτηση της παθητικής από τα παιδιά ηλικίας έως πέντε ετών καθώς και περαιτέρω συζήτηση σχετικά με τις αιτίες, στις οποίες αυτή οφείλεται.

Βασικές ενδείξεις που στηρίζουν μία προσέγγιση με βάση το γλωσσικό εισαγόμενο (τη γλώσσα, δηλαδή, με την οποία έρχονται σε επαφή τα παιδιά, τη γραμματική της και τη συχνότητα εμφάνισης συγκεκριμένων γραμματικών δομών), παρέχουν έρευνες όπως αυτή των D, M&M (2010), στην οποία παρατηρήθηκε ισχυρή γνώση της παθητικής, δεδομένης της καλής κατανόησής της χωρίς καμμία επίδραση του τύπου του ρήματος (actional - non actional), της καλής παραγωγής της χωρίς διαφορές μεταξύ των “adversive” - “non adversive” ρημάτων και, τέλος, της γενίκευσης της παθητικής φωνής σε νέα ρήματα.

²⁸Για αντιπαράθεση βλ. Hirsch & Wexler (By the Way Children Don't Know By 2006).

Πρέπει να σημειωθεί, ακόμα, πως στη Σεσότο (D,M&M 2010) τα παιδιά είναι ικανά να παράγουν παθητικές δομές συμπεριλαμβανομένης της “by-phrase”²⁹ (είτε αυθόρμητα είτε καθοδηγούμενα απο τον ερευνητή), γεγονός το οποίο δεν ικανοποιεί υποθέσεις περί έλλειψης γραμματικών γνώσεων και ανικανότητας αντιστροφής των θ-ρόλων, τις οποίες υποστηρίζουν οι Fox & Grodzky (1998).

Τα δεδομένα αυτά, παρ’ ότι έρχονται σε αντίθεση με τα γλωσσικά δεδομένα ερευνών της αγγλικής (Maratsos et al. 1985), της γερμανικής και της εβραϊκής (Armon-Lotem et al. 2016), στις οποίες βλέπουμε κατάκτηση της παθητικής στα 4-5, 5 και 8 χρόνια αντίστοιχα, ήταν η αφορμή για περαιτέρω έρευνα και σε αυτές τις γλώσσες. Σε νέες έρευνες που έγιναν στην αγγλική (Huttenlocher, Vasilyeva&Shimpi 2004 μεταξύ άλλων), της οποίας η παθητική δομή είναι όμοια με αυτήν της Σεσότο, παιδιά 3;5-4 ετών που εκτέθηκαν σε μεγαλύτερο αριθμό παθητικών από αυτόν που βρίσκεται τυπικά στον καθημερινό λόγο, έδειξαν αυξημένη ικανότητα κατανόησης, παραγωγής της παθητικής, αλλά και διευρυμένης χρήσης της σε νέα ρήματα (D, M&M 2010).

Ευρήματα, όπως τα προαναφερθέντα, οδηγούν σε υποθέσεις πως η κατάκτηση της παθητικής σχετίζεται περισσότερο με τις όψεις του γλωσσικού εισαγομένου, όπως της συχνότητας εμφάνισης της δομής στο λόγο που απευθύνεται στα παιδιά και της μορφολογικής ιδιαιτερότητας της παθητικής, και όχι τόσο με την ωρίμανση των γραμματικών αρχών (D,M&M 2010; Armon-Lotem et al. 2016), που κατά πολλούς συνδέεται με τις ευρύτερες γνωστικές διεργασίες του εγκεφάλου και , τα τελευταία 50 χρόνια, αναλύεται και υπό το πρίσμα μίας Βιογλωσσολογικής³⁰ προοπτικής (Chomsky 2005 :1). Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της προσέγγισης της έλλειψης γλωσσικού εισαγομένου, οι γλωσσικοί μηχανισμοί παραγωγής της παθητικής είναι διαθέσιμοι περίπου στην ηλικία των 3 ετών. Επιπλέον, στο πλαίσιο της προσέγγισης γίνεται λόγος για το συντακτικό μηχανισμό του “structural priming” (βλ. σημ. 15), ο οποίος βοηθά τα παιδιά στην ανάπτυξη των συντακτικών αναπαραστάσεων.

1.4. Η παθητική στα ελληνικά δεδομένα

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Στην ελληνική, η διάκριση μεταξύ φωνής και διάθεσης αποτελεί κομβικό σημείο στην κατανόηση του φαινομένου της παθητικής. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα και με την Τσιμπλή (2006), «η αντιστοιχία ανάμεσα στη μορφολογία της φωνής και την ερμηνεία της δεν είναι αμφιμονοσήμαντη». Το μεσοπαθητικό μόρφημα το οποίο χρησιμοποιείται στο τέλος του ρήματος προκειμένου να σχηματιστεί η παθητική, μπορεί να κωδικοποιήσει πολλές

²⁹Αν και οι “full passives” ήταν ποσοτικά λιγότερες από τις “actives”, όταν ζητήθηκε στα παιδιά να περιγράψουν συνολικά τί συμβαίνει στην εικόνα που τους δόθηκε (production task, σ.243-245), ή όταν στην εικόνα παρουσιάζονταν περισσότεροι πιθανοί δράστες (generalization task σ.245-247), τα παιδιά αποδείχθηκαν ικανά να κάνουν χρήση της “by-phrase”.

³⁰Biolinguistic Perspective: Σύμφωνα με τον Chomsky (On Phases 2005), η Βιογλωσσολογική προοπτική θεωρεί τη γλωσσική ικανότητα ως ένα όργανο του σώματος.

διαφορετικές ερμηνείες πλην της πρωτοτυπικής ερμηνείας της παθητικής³¹. Η ερμηνεία της παθητικής δομής αλλάζει ανάλογα με την χρονική όψη του ρήματος (+/-συνοπτικό), τον θ-ρόλο του Υ (αίτιο ή δράστης), την παρουσία/απουσία τροπικότητας και με το αν είναι το Υ είναι έμψυχο ή άψυχο (Tsimpli 2006).

Το γραμματικό φαινόμενο της ελληνικής παθητικής φαίνεται ακόμη πιο δύσκολο, αν λάβουμε υπόψη την έλλειψη δυνατότητας πολλών μεταβατικών ρημάτων να σχηματίζουν παθητικό τύπο (π.χ. βγάζω, έχω, σπάω) και την έλλειψη δυνατότητας πολλών παθητικών ρημάτων να εκφράσουν την “από-φράση” που δηλώνει το δράστη της ενέργειάς τους (π.χ. «το κείμενο μεταφράστηκε από τον Κώστα») (Zombolou 2004:27-34, Κεφ.3). Ακόμη, το ζήτημα περιπλέκεται από τις ιδιότητες δράστη και ελέγχου που διαθέτει το επιφανειακό Υ σε ορισμένες ερμηνείες της παθητικής, όπως για παράδειγμα στις BR-V+PA δομές³² (Zombolou 2004:7-27), στις οποίες, παρότι το Υ έχει θ-ρόλο πάσχοντα, φαίνεται, επίσης, να δρα.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΟΡΙΣΜΑΤΑ

Τη μελέτη της παθητικής φωνής δυσκολεύει η έκφραση, ή μη, των εξωτερικών ορισμάτων. Ακόμη και αν δεν υπάρχει στην πρόταση φανερό εξωτερικό όρισμα υπό τη μορφή “από-φράσης”, αυτό μπορεί να δηλωθεί με τελικές προτάσεις και επιρρήματα που δηλώνουν τον δράστη. Επίσης, οι φράσεις με τις οποίες δηλώνεται φανερά το εξωτερικό όρισμα (“από-φράσεις”/“με-φράσεις”) είναι πολλές φορές δύσκολο να διακριθούν σημασιολογικά (βλ. επόμενη υποενότητα) στους συνδυασμούς τους με τις διαφορετικές ερμηνείες της παθητικής.

ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΟΥ Υ ΣΕ ΚΑΠΟΙΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ

Σε δομές, όπως οι BR-V+PA, CR-V+PA³³, BM-V+PA³⁴ και η μέση ερμηνεία (modal reading), το Υ έχει σίγουρα τον θ-ρόλο του πάσχοντα. Ωστόσο, εμφανίζει και ιδιότητες δράστη, κάτι το οποίο φαινομενικά αντιβαίνει στο θ-κριτήριο³⁵. Επίσης, όλες οι προαναφερθείσες δομές, πλην της BR-V+PA, μπορούν να συνταχθούν με τελικές προτάσεις και να δηλώσουν ιδιότητες ελέγχου του Υ. Ωστόσο, αφενός όσον αφορά στις ιδιότητες δράστη, το πρόβλημα λύνεται εάν αποδεχθούμε πως ως ιδιότητες δράστη δεν εννοούνται εκείνες του πρωτοτυπικού δράστη (ο οποίος δρα εκουσίως με σκοπό), αφετέρου οι «ελεγκτικές ιδιότητες» του Υ εξηγούνται με το γεγονός πως οι δομές, στις οποίες εμφανίζονται, δεν υφίστανται πλήρη απομεταβατικοποίηση. Οι ιδιότητες ελέγχου και δράστη του Υ σχετίζονται με τη σημασιολογία της ρηματικής δομής.

³¹Σύμφωνα με τη Ζόμπολου (2004:1) το επίθημα –μαι μπορεί να λάβει 13 διαφορετικές ερμηνείες: (1) παθητική, (2) απλή αυτοπαθής, (3) απλή αλληλοπαθής, (4) τυχαία αυτοπαθής, (5) τυχαία αλληλοπαθής, (6) αιτιακή αυτοπαθής, (7) αιτιακή αλληλοπαθής, (8) χαριστική, (9) αντιχαριστική, (10) spontaneous event reading, (11) τροπική (modal), (12) ημι-αποθετική, (13) αποθετική.

³² By accident reflexive/reciprocal reading, σύμφωνα με τη Zombolou (2004).

³³ Causative reflexive/reciprocal reading, σύμφωνα με τη Zombolou (2004).

³⁴ Benefactive/malefactive reading, σύμφωνα με τη Zombolou (2004).

³⁵ Σύμφωνα με το θ-κριτήριο, κάθε όρισμα μπορεί να διαθέτει έναν και μόνο θεματικό ρόλο.

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ

Η Zombolou (2004) προκειμένου να αντιμετωπίσει την αντιοικονομική θεώρηση της παθητικής ως πολυλειτουργικής είτε στο επίπεδο του λεξικού (σύμφωνα με τις “middle voice approaches” των Klaiman 1991; Manney 2000; Kemmer 1994 κ.ά, παραπομπές από Zombolou 2004:37), είτε και στο επίπεδο του λεξικού και στο επίπεδο της σύνταξης (Tsimpli 1989:251, παραπομπή από Zombolou 2004:34) ενοποιεί τις λειτουργίες της μη ενεργητικής μορφολογίας σε μία λειτουργία, αυτή της μετατροπής των αιτιακών δομών (causative) σε αναιτιακές (non causative) (έχει ρόλο, σύμφωνα με την ερευνήτρια, “decausativiser”). Μέσα από το πλαίσιο της θεωρίας της λεξικής αποσύνθεσης της σημασιολογικής δομής του ρήματος (lexical decomposition theory) του Dowty³⁶ (1979) (παραπομπή από Zombolou 2004) επιχειρεί αφενός μία σημασιολογική ανάλυση των διαφόρων δομών από τις οποίες μπορεί να προκύψει παθητικό αντίστοιχο και των διάφορων ερμηνειών που μπορούν να λάβουν οι δομές που προκύπτουν από τροποποίηση με το μεσοπαθητικό μόρφημα, και, αφετέρου να προσδιορίσει μία ενιαία σημασιολογική λειτουργία της παθητικής φωνής, η οποία να εφαρμόζεται και σε ρήματα, τα οποία φαίνεται να μην έχουν ενεργητικό αντίστοιχο (ημι-αποθετικά και αποθετικά). Τα ρήματα κατατάσσονται στις λεγόμενες “aspectual classes” (ομάδες λεξικής όψης), ανάλογα με τον τύπο της ρίζας τους και τα χαρακτηριστικά της. Συγκεκριμένα, η Zombolou (2004) παραθέτει τις 4 υποκατηγορίες ρημάτων, όπως διατυπώθηκαν από τον Dowty (1979) με βάση τις σημασιολογικές υποκατηγορίες του Vendler (1967):

« [xBE] or [xBE (y)] για τις καταστάσεις

[xDO] or [xDO (y)] για τις δραστηριότητες

[xBECOME (BE)] or [x BECOME (BE (y))] για τις επιτεύξεις

[xCAUSE (BECOME (BE (y)))] για τις τελειώσεις»

(Dowty 1979, παραπομπή από Zombolou 2004)³⁷

Αυτές οι αναπαραστάσεις υποδηλώνουν πως οι δομές καταστάσεων και δραστηριοτήτων προκύπτουν από ένα γεγονός, ενώ οι επιτεύξεις και οι τελειώσεις προϋποθέτουν τη δράση και ενός δεύτερου υπο-γεγονότος (δραστηριότητας), το οποίο προκαλεί το τελικό αποτέλεσμα που δηλώνει το ρήμα. Έτσι, ενώ οι πρώτες δύο δομές αποτελούνται από ένα κατηγορήμα, οι άλλες δύο προκύπτουν από το βασικό κατηγορήμα (τη ρίζα) και από τους τελεστές BECOME (για τις επιτεύξεις) και τους τελεστές BECOME και CAUSE (για τις τελειώσεις), δηλώνοντας αλλαγή κατάστασης. Ο ρόλος της παθητικής, σύμφωνα με

³⁶ Η ιδέα της «Λεξικής Αποσύνθεσης» («Decomposition Theory») του Dowty (1979), σύμφωνα με την Zombolou (2004:69), συνοψίζεται στην άποψη πως η σημασία του ρήματος μπορεί να διασπαστεί σε περισσότερα του ενός συστατικά και, πως αυτά τα συστατικά οργανώνονται στην “event structure” του ρήματος σε κατηγορήματα, τελεστές και συνδετικά, δημιουργώντας ομάδες ρημάτων (aspectual classes), ανάλογα με τη σημασιολογική δομή τους, οι οποίες σχετίζονται μεταξύ τους. Η θεωρία της «αποσύνθεσης» αποτυπώνει μία συστηματική σύνδεση μεταξύ σύνταξης και σημασίας. Η σημασιακή δομή των “causatives”, σύμφωνα με την θεωρία της «Λεξικής Αποσύνθεσης», αντιστοιχεί στον τύπο [(xDO)CAUSE(BECOME(BE(y)))] και η δομή των “anticausatives”, σύμφωνα με τη Zombolou, στον τύπο [xBECOME(BEclean)]. Βλέπε παρακάτω για τα “anticausatives” στη θεωρία της Zombolou (2004).

³⁷Βλ. και Koukouliti 2013 σ.38.

αυτό το θεωρητικό πλαίσιο (εκτός της έκφρασης της εναλλαγής ενεργητικής/παθητικής φωνής), είναι να ξεχωρίζει ένα μη αιτιακό υπο-γεγονός (non causative subevent) από μία αιτιακή (causative) δομή μετατρέποντάς την είτε σε δομή επίτευξης ([xBECOME(BE)]) είτε σε δομή κατάστασης ([xBE]).

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα πρωτίστως ο μαθητής, αλλά και η έρευνα μετέπειτα, έρχονται αντιμέτωποι αφενός με την πολύπλοκη ορισματική δομή της παθητικής (συγκριτικά με αυτήν της ενεργητικής, βλ. Κεφάλαιο 1), και, αφετέρου, με την πολυλειτουργικότητα του μεσοπαθητικού μορφήματος (-μαι), δηλαδή το πλήθος των διαφορετικών ερμηνειών που μπορεί να κωδικοποιήσει.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ-ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗΣ

Οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί κατά καιρούς σχετικά με την κατάκτηση της παθητικής δομής στην ελληνική εντοπίζουν, πολλές φορές, την γραμματική και συντακτική γνώση του μηχανισμού σε διαφορετική ηλικία. Η Τσιμπλή (2006) θεωρεί πως η εκτεταμένη παθητική ερμηνεία σε εγγενώς αυτοπαθή και ανεργαστικά μη ενεργητικής μορφολογίας ρήματα και η περιορισμένη ερμηνεία τους ως ενεργητικών παρέχει αποδείξεις για γνώση της φωνής (Voice) της παθητικής και των ιδιοτήτων της (ηλικία παιδιών 3-4 και 5-6). Στηρίζει την άποψή της αυτή στην υπόθεση πως τα παιδιά ναι μεν γνωρίζουν το μηχανισμό της παθητικής, αλλά δυσκολεύονται στην ερμηνεία των παθητικών δομών σε λογικό επίπεδο, λόγω ελλιπούς γνώσης του λεξικού της γλώσσας τους. Από την άλλη πλευρά, δεδομένα όπως αυτά των ΖΑΒΑ (2010) παρέχουν αποδείξεις πως η φωνή (Voice) δημιουργεί πρόβλημα στα παιδιά ηλικίας 2;7-4;3 (Μ.Ο: 3;5), καθώς δείχνουν πολύ χαμηλή επίδοση στα αντιμεταβιβαστικά μη ενεργητικής μορφολογίας εν συγκρίσει με τα αντιμεταβιβαστικά ενεργητικής μορφολογίας ρήματα και υπεργενίκευση της ενεργητικής φωνής στα πρώτα. Αποδίδουν τη δυσκολία των παιδιών όχι στην έλλειψη γνώσης του λεξικού, αλλά βαθύτερων συντακτικών γνώσεων (βλ. εισαγωγή και επόμενη υποενότητα). Τα παραπάνω ερευνητικά δεδομένα αποτελούν πρόκληση για περαιτέρω έρευνα των αντιμεταβιβαστικών ρημάτων, η κατάκτηση των οποίων αποτελεί το θέμα της παρούσας μελέτης.

Κεφάλαιο 2

2.1. Τα «Anticausatives» στη νέα ελληνική

Σύμφωνα με τη θεωρία (Zombolou 2004; Koukouloti 2013) μόνο οι τελειώσεις αποτελούν αιτιακές δομές, οι οποίες αναπαρίστανται σημασιολογικά με τον τύπο [xCAUSE (BECOME (BE (γ)))] και διαχωρίζονται από ορισμένους μελετητές (βλ. Zombolou 2004:70 για αναφορές) σε δομές άμεσης και έμμεσης υπαιτιότητας (direct vs indirect causation), με τις δεύτερες μόνο να μπορούν να σχηματίσουν αναιτιακές δομές. Ορισμένες ομάδες αναιτιακών δομών μπορούν να σχηματίσουν, εκτός του αμετάβατου αντιμεταβιβαστικού τύπου, ενεργητική μεταβιβαστική δομή (εναλλασσόμενοι τύποι, π.χ. σβήνω). Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, μεταξύ των οποίων η Zombolou (2004), η αντιμεταβιβαστική δομή σχηματίζεται από έμμεσες αιτιακές (indirect causative) δομές, οι οποίες υποδηλώνουν έμμεσο αίτιο και, επιπλέον, μη συγκεκριμένο (non specified) (π.χ. λερώνω-λέρωσα). Από την άλλη, δομές με μη

ενεργητική μορφολογία θεωρούνται απλώς έκφραση του αυθόρμητου γεγονότος το οποίο προκύπτει από προσδιορισμένη αιτία (π.χ. κόβω-κόπηκα). Αντίθετα και με άλλες αναλύσεις (Embick 2004 και Vassiliadou 2000), οι οποίες περικλείουν στα σχήματά τους μεμονωμένα τις δομές μη ενεργητικής και/ ή ενεργητικής μορφολογίας αντίστοιχα, αναλύσεις όπως αυτή των Alexiadou & Anagnostopoulou (2004) και Theofanopoulou-Kontou (2003) θεωρούν ως αντιμεταβιβαστικές και τις δύο δομές, ενεργητικής και μη ενεργητικής μορφολογίας, εστιάζοντας στις συντακτικές ή/και σημασιολογικές διαφορές τους αντίστοιχα.

2.2. Causative/ anticausative alternation και προβληματικές που προκύπτουν

Στην παρούσα μελέτη θα λάβουμε ως δεδομένο πως στην ελληνική γραμματική οι αντιμεταβιβαστικές δομές μπορούν να εκφραστούν είτε με ενεργητική είτε με μη ενεργητική (μεσοπαθητική) μορφολογία (Lavidas 2007; Theofanopoulou-Kontou 2003; Alexiadou & Anagnostopoulou 2004; Tsimpli 2006; Kalluli 2006; AAS 2006; ZAVA 2010 μεταξύ άλλων). Ορισμένα ρήματα μπορούν να σχηματίσουν αντιμεταβιβαστική δομή μόνο με ενεργητική μορφολογία (unmarked anticausatives) (π.χ. σπάω, χαλάω), άλλα μόνο με μη ενεργητική (marked anticausatives) (π.χ. σκίζομαι, βυθίζομαι), ενώ άλλα και με τις δύο μορφολογίες (π.χ. τρυπάω/τρυπιέμαι), δίχως ιδιαίτερη διαφορά στη σημασία τους (ZAVA 2010; Alexiadou & Anagnostopoulou 2004; Theofanopoulou-Kontou 2003)³⁸. Επίσης, χαρακτηριστικό των αντιμεταβιβαστικών δομών, το οποίο αναιρεί αναλύσεις περί διαφοράς παθητικών και αντιμεταβιβαστικών δομών ως προς την ύπαρξη/ απουσία εξωτερικού ορίσματος, είναι η δυνατότητα παρουσίας της “με-φράσης” (“from-phrase”, η οποία δηλώνει αιτία ή υπαιτιότητα) (Zombolou 2004; Kalluli 2006; AAS 2006).

Συνοπτικά, η δυσκολία στην κατάκτηση των αντιμεταβιβαστικών δομών που έχει διαπιστωθεί από προηγούμενες έρευνες (Tsimpli 2006; ZAVA 2010 κ.ά.), προκύπτει, πρώτον, λόγω της μείωσης ορισμάτων που προϋποθέτει και του τρόπου έκφρασής της, δεύτερον, λόγω του ότι υπάρχουν και αμαρκάριστες και μαρκαρισμένες εκδοχές τους και, τρίτον, διότι οι μαρκαρισμένες εκδοχές τους (μεσοπαθητικό μόρφωμα –μαι) είναι κοινές ως προς τη μορφολογία με όλες τις πιθανές ερμηνείες της παθητικής φωνής. Συνεπώς, είναι αναμενόμενο από τα παιδιά προσχολικής ηλικίας να αντιμετωπίζουν εμπόδια στην κατάκτηση των αντιμεταβιβαστικών για σημασιολογικούς (Theofanopoulou-Kontou 2003), μορφοσυντακτικούς (Alexiadou & Anagnostopoulou 2004; ZAVA 2010) ή/και, κατά ορισμένους ερευνητές (βλ. Tsimpli 2006), λεξιλογικούς λόγους.

³⁸Βλ., όμως και Zombolou (2004:142-164), η οποία αναλύει ως αντιμεταβιβαστικές δομές εκείνες οι οποίες εκφράζουν με ενεργητική μορφολογία (SE-V+AA) ένα αυθόρμητο/τυχαίο γεγονός (spontaneous event reading) και τις διαχωρίζει από δομές μη ενεργητικής μορφολογίας (SE-V+PA constructions) με κριτήριο την μη προσδιορισμένη αιτία (cause/causer) στις πρώτες εν αντιθέσει με την προσδιορισμένη αιτία των δεύτερων. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη ανάλυση η αντιμεταβιβαστική δομή αποτελεί απλώς έναν τρόπο έκφρασης του αυθόρμητου/τυχαίου γεγονότος. Αντιθέτως, οι Alexiadou & Anagnostopoulou (2004; AAS 2006; Theofanopoulou-Kontou 2003) μεταξύ άλλων θεωρούν τις δύο δομές πανομοιότυπες, δηλαδή περιπτώσεις της αντιμεταβιβαστικής δομής (με διαφορές ως προς τη σημασιολογία τους ή/και τη συντακτική της αναπαράσταση).

ΜΕΙΩΣΗ ΟΡΙΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΟΡΙΣΜΑΤΑ – “απο-φράσεις” και “με-φράσεις”

Η διάκριση μεταξύ παθητικών και αντιμεταβιβαστικών δομών δεν μπορεί, πλέον, να στηριχθεί στο κριτήριο της παρουσίας, ή μη, της “από-φράσης” που δηλώνει δράστη. Σύμφωνα με τις Zombolou (2004), AAS (2006), Kalluli (2006), ZAVA (2010) και άλλους/ες τα αντιμεταβιβαστικά ρήματα συντάσσονται με αιτιακές (causative) “με-φράσεις”, οι οποίες λογίζονται ως εξωτερικά ορίσματα, τα οποία αντί για δράστη δηλώνουν αίτιο, καθώς οι αιτιακές δομές είναι ευαίσθητες σε αυτό, σε αντίθεση με τις παθητικές δομές, οι οποίες είναι ευαίσθητες στον δράστη. Οι “με-φράσεις” εκφράζουν το causing subevent *e* της ρηματικής δομής (βλ. σημ. 7 σ.4 και L & R-H 1995).

Επιπλέον, “από-φράσεις” με συλλογικά ουσιαστικά μπορούν να εμφανισθούν και στις αναιτιακές δομές, αλλά με αιτιακή (causative) σημασία, γεγονός που διαφαίνεται και από το ότι μπορούν να αντικατασταθούν από “causative adverbial phrases” (εξαιτίας + όνομα, λόγω του + όνομα/πρόταση) και από επεξηγηματικές προτάσεις (επειδή, γιατί + πρόταση), όπως και οι “με φράσεις”, σε αντίθεση με τις “από-φράσεις” (Zombolou 2004). Σε συνδυασμό με ουσιαστικά που δηλώνουν φυσικές δυνάμεις, όπως «το παράθυρο έσπασε από το σεισμό», ή αφηρημένες έννοιες, όπως «από την άνοδο της πίεσης» (Kalluli 2006), μπορούν να εκληφθούν, σε πραγματολογικό επίπεδο, είτε ως έμψυχες είτε ως άψυχες, με τις τελευταίες μόνο να είναι γραμματικές. Οι «από-φράσεις» μπορούν, επίσης, να χρησιμοποιηθούν με χρονική σημασία (π.χ. «από το 1981») (βλ. AAS, σημ. 8).

Τέλος, η φράση «από μόνος/η/ο του» δηλώνει πως δεν υπάρχει εξωτερικό όρισμα και συντάσσεται περισσότερο με ρήματα, των οποίων το αίτιο δεν είναι καθορισμένο (π.χ. σπάω, ανοίγω κ.ά.) (AAS 2006), ενώ σε δομές με την πρωτοτυπική ερμηνεία της παθητικής καθίσταται περιττή (π.χ. «το βάζο διαλύθηκε από τον Ορέστη»).

ΕΜΜΕΣΑ ΟΡΙΣΜΑΤΑ (Τελικές προτάσεις και επιρρήματα που δηλώνουν το δράστη)

Ακόμη και όταν δεν υπάρχει κάποιο φανερό εξωτερικό όρισμα, αυτό μπορεί να υπονοηθεί. Τα (πρωτοτυπικά) παθητικά ρήματα μπορούν να συνταχθούν με τελικές προτάσεις (γεγονός που φανερώνει και τις ιδιότητες ελέγχου του Υ του) (βλέπε Zombolou 2004) και επιρρήματα που δηλώνουν το δράστη (π.χ. σκόπιμα). Τα αντιμεταβιβαστικά, σύμφωνα με την Kalluli (2006), με κάποιες εξαιρέσεις που οφείλονται σε ερμηνείες σε πραγματολογικό επίπεδο (π.χ. πνίγηκα σκόπιμα), γενικά δεν έχουν την ιδιότητα αυτή.

Συγκεκριμένη κατηγορία ρημάτων, επίσης, (τα λεγόμενα “internally caused”) υποδηλώνουν, δίχως κάποια φράση ή επίρρημα, πως κάποιο εσωτερικό αίτιο συνεισέφερε στην επίτευξη του τελικού αποτελέσματος (π.χ. ανθίζω, βλ. AAS 2006).

2.3. Διαφορές παθητικής και αντιμεταβιβαστικής δομής

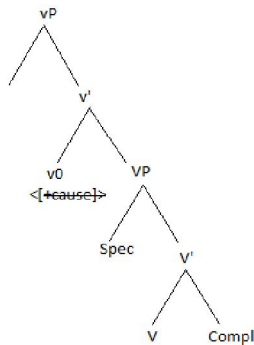
Η διαφορά μεταξύ των δύο δομών έγκειται στη σημασιολογία τους και, κατά ορισμένους μελετητές (Alexiadou & Anagnostopoulou 2004; AAS 2006; ZAVA 2010) στη συντακτική της αναπαράσταση. Οι παθητικές και οι αντιμεταβιβαστικές δομές προκύπτουν είτε με την ύπαρξη των λειτουργικών κεφαλών Voice και CAUS στην κεφαλή του P (v) των πρώτων και της CAUS (μόνο) στις δεύτερες, κατά AAS (2006), ZAVA (2010), είτε με τη διαγραφή από τη λειτουργική κεφαλή v των χαρακτηριστικών που δηλώνουν «δραστηκότητα» ή «υπαιτιότητα», [+actor] και [+cause] αντίστοιχα, κατά Kalluli (2006)³⁹. Ακόμα μία θεώρηση είναι αυτή της Theofanopoulou (2003), η οποία ανάγει την παραγωγή των δύο δομών στην παρουσία ή απουσία λειτουργικής κεφαλής (v-light) στην VP⁴⁰. Στις παθητικές δομές (και στα ενεργητικά τους αντίστοιχα), σύμφωνα με την ερευνήτρια, η λειτουργική κεφαλή εισάγει το όρισμα με θ-ρόλο δράστη, καθιστώντας τις αυτό που ονομάζει «vP constructions» ενώ στις αντιμεταβιβαστικές απουσιάζει καθιστώντας τις σε αυτό που ονομάζει «VP constructions».

2.4. Σχέση μεταξύ μαρκαρισμένων – μη μαρκαρισμένων αντιμεταβιβαστικών δομών

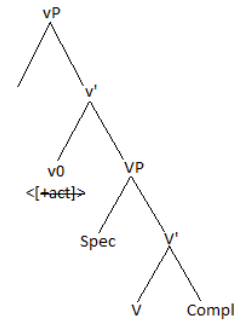
Οι γλωσσολογικές αναλύσεις των αντιμεταβιβαστικών δομών, όσον αφορά στην μορφολογική τους ποικιλία, αποκλίνουν μεταξύ τους. Αναλύσεις, όπως αυτή του Embick (2004) και της Vassiliadou (2000)(παραπομπή από Theofanopoulou-Kontou 2003), λαμβάνουν υπόψη μόνο

³⁹ Η διαδικασία παραγωγής των παθητικών και αντιμεταβιβαστικών δομών, σύμφωνα με την Kalluli (2006:178), αναπαρίσταται συντακτικά ως εξής:

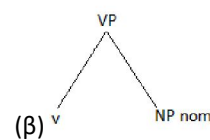
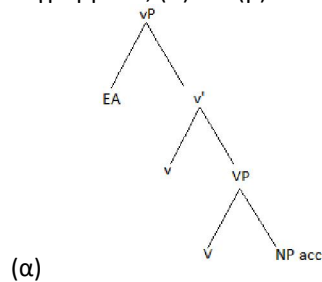
(α) Αντιμεταβιβαστική Δομή

(β) Παθητική Δομή

⁴⁰ Η συντακτική αναπαράσταση των παθητικών και αντιμεταβιβαστικών δομών, σύμφωνα με τη Theofanopoulou-Kontou (2003:177), η οποία υιοθετεί τον Chomsky (1995:352), γίνεται με τα παρακάτω δένδροδιαγράμματα, (α) και (β) αντίστοιχως:

τους τύπους μη ενεργητικής ή ενεργητικής μορφολογίας αντίστοιχα, ενώ, πλέον, είναι αποδεκτή η εναλλαγή μορφολογίας στην κατηγορία των αντιμεταβιβαστικών ρημάτων. Από την άλλη, αναλύσεις, όπως αυτή των Alexiadou & Anagnostopoulou (2004) και της Theofanopoulou-Kontou (2003), λαμβάνουν υπόψη την ποικιλία με την οποία εμφανίζονται οι αντιμεταβιβαστικές δομές. Οι Alexiadou & Anagnostopoulou (2004) προτείνουν την διάκριση μεταξύ μαρκαρισμένων και αμαρκάριστων δομών και στο σημασιολογικό και στο συντακτικό επίπεδο με βάση το είδος της ΦΡΑΣΗΣ (XP) που ακολουθεί τον τελεστή ΓΙΝΟΜΑΙ/ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ. Πιο συγκεκριμένα, οι αντιμεταβιβαστικές δομές, σύμφωνα με τις ερευνήτριες, σχηματίζονται στη βάση μίας αμετάβατης v-light δομής (BECOME/RESULT), η οποία επιλέγει ένα κατηγορήμα με την εξής κατανομή⁴¹:

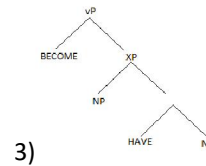
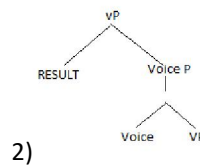
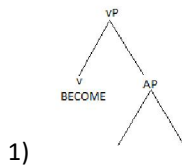
1)BECOME⁴² + κατηγορήμα προερχόμενο από επίθετο (αναφέρεται σε ενεργητικής μορφολογίας ρήματα, όπως «κοκκινίζω», «αδειάζω», «ασπρίζω»).

2)RESULT + Voice P (αναφέρεται σε μη ενεργητικής μορφολογίας ρήματα, όπως «τσαλακώνομαι», «λερώνομαι»).

3)BECOME + κτητική δομή (αναφέρεται σε ενεργητικής μορφολογίας ρήματα, όπως «τσαλακώνω», «λερώνω»).

Η διάκριση στην επιλεγόμενη μορφολογία των αντιμεταβιβαστικών ανάγεται στην έννοια της ολικής ή μερικής αλλαγής (total / partial change)⁴³, με την ενεργητική μορφολογία να υποδηλώνει αποκλειστικά μερική αλλαγή, ενώ με τη μη ενεργητική μορφολογία να μπορεί, ανάλογα με το βαθμό επηρεασμού του μοναδικού ορίσματος της δομής, να υποδηλώνει και τη μερική και την ολική αλλαγή κατάστασης την οποία εκφράζει το κατηγορήμα (Alexiadou & Anagnostopoulou 2004:128). Σύμφωνα με την ανάλυσή τους η ενεργητική μορφολογία προκύπτει συστηματικά στα “deadjectival verbs” (ρήματα τα οποία έχουν ως βάση τους επίθετα) και στα “wrinkle/crumple verbs” (ρήματα της ομάδας «τσαλακώνω/τσαλακώνομαι», τα οποία σχηματίζουν αντιμεταβιβαστικές δομές και ενεργητικής και μη ενεργητικής μορφολογίας, περιπτώσεις 1 και 3 αντίστοιχα), εκφράζοντας μερική αλλαγή. Η μη ενεργητική μορφολογία προκύπτει στα ρήματα της ομάδας “wrinkle/crumple”, εκφράζοντας ολική αλλαγή.

⁴¹ Η συντακτική αναπαράσταση των σημασιολογικών δομών είναι η εξής:

⁴² Ο τελεστής BECOME, αν και όχι πανομοιότυπος, προσομοιάζει σε αυτόν του Dowty (1979), καθώς εκφράζει τις επιτεύξεις σύμφωνα προς την θεωρία της αποσύνθεσης του κατηγορήματος (βλ. σ. 14 ανωτέρω).

⁴³ Η διάκριση μεταξύ ενεργητικής και μη ενεργητικής μορφολογίας με βάση την έννοια της ολικής/μερικής αλλαγής μπορεί να εμπεδωθεί στην βάση της διάκρισης «λεξικής όψης» μεταξύ των επιτεύξεων και των τελειώσεων του Dowty (1979)(παραπομπή από Alexiadou & Anagnostopoulou 2004). Έτσι, ο ενεργητικός αντιμεταβιβαστικός τύπος προσμετράται ως επίτευξη, ή σύμφωνα με τον Dowty (1979) ως “degree achievement”, ενώ, ο μη ενεργητικός αντιμεταβιβαστικός τύπος είτε ως επίτευξη είτε ως τελείωση.

Αντίθετα προς τη συντακτική διάκριση των δύο δομών, η Theofanopoulou-Kontou (2003) ανάγει την διάκριση μη μαρκαρισμένων και μαρκαρισμένων αντιμεταβιβαστικών δομών σε σημασιολογικούς παράγοντες. Συγκεκριμένα, θεωρεί πως η επιλογή ενεργητικής ή μη ενεργητικής μορφολογίας σχετίζεται με τη σημασία του κατηγορήματος⁴⁴ και, κατ' επέκταση, με τα χαρακτηριστικά του επιλεγόμενου ορίσματος. Η πρότασή της συνοψίζεται σε δύο κεντρικές ιδέες, αυτή του «συνολικού επηρεασμού» (totally affected)⁴⁵ και αυτή της εμπλοκής του Υ στην διαδικασία αλλαγής κατάστασης. Το μεσοπαθητικό επίθημα στις αντιμεταβιβαστικές δομές σηματοδοτεί λεξιλογικά πως το Υ με θεματικό ρόλο πάσχοντα είναι με κάποιον τρόπο επηρεασμένο από τον ανέκφραστο εσωτερικό θεματικό ρόλο του “causer”(υπαιτίου) (X) και πως το Υ μετέχει στο ρηματικό γεγονός (ιδιαίτερα όταν είναι έμψυχο).

Η ίδια ιδιότητα χαρακτηρίζει, κατά την ερευνήτρια, και άλλες περιπτώσεις μεσοπαθητικής μορφολογίας, τα ψευδο-αυτοπαθή ρήματα («χάθηκε το δαχτυλίδι», «κομματιάστηκε το βάζο») και τα ρήματα ψυχικού πάθους («στενοχωριέμαι», «λυπάμαι»). Σε ορισμένες περιπτώσεις, η μεσοπαθητική μορφολογία αποτελεί απλώς ενισχυτικό στοιχείο δίχως κάποια ιδιαίτερη σημασία, επιτείνοντας την δυσκολία στον διαχωρισμό ενεργητικής και μη ενεργητικής μορφολογίας (βλ. και Λαβίδας 2002) (π.χ. «μαραίνομαι»/«μουχλιάζω», «βραχνιάζω»/«ξελαρυγγιάζομαι»), ενώ σε κάποια ψυχολογικά ρήματα (τα οποία προαναφέρθηκαν ως μαρκαρισμένες δομές) απουσιάζει (π.χ. «νευριάζω», «ηρεμώ» κ.ά).

Υπάρχουν, τέλος, ορισμένες αμφίσημες δομές (παθητικές και αντιμεταβιβαστικές), οι οποίες ερμηνεύονται με βάση τα συμφραζόμενα (συγκεκριμένα εάν το είναι έμψυχο ή άψυχο).

Κεφάλαιο 3- Μεθοδολογία

3.1. Συμμετέχοντες

Τα δεδομένα της παρούσας έρευνας συγκεντρώθηκαν από συνεντεύξεις που απευθύνθηκαν σε μονόγλωσσα, ελληνόφωνα παιδιά προσχολικής ηλικίας, από 3;11 έως και 5;4 ετών (Μ.Ο: 4;3), τεσσάρων παιδικών σταθμών του ιδιωτικού τομέα στα Βόρεια Προάστεια των Αθηνών. Συνολικά, τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν 33, 17 κορίτσια και 16 αγόρια. Ωστόσο, από την ανάλυση δεδομένων εξαιρέθηκαν 3 από αυτά, διότι στα δύο παιδιά η δοκιμασία διακόπηκε στη μέση, ενώ το ένα τελικά αποδείχτηκε δίγλωσσο σύμφωνα με πληροφόρηση του παιδικού σταθμού. Τα παιδιά ανά φύλο ήταν ισάριθμα, αλλά λόγω του μικρού δείγματος της έρευνας και των πολύ συγκεκριμένων στόχων της δεν ήταν δυνατή μια ανάλυση με βάση το φύλο. Τέλος, δεν υπήρχαν ομοιόμορφες ως προς την ηλικία υποομάδες μεταξύ των 3;11 και των 5;4 ετών, γεγονός που επέτρεψε μία ανάλυση δεδομένων μόνο με βάση τον μέσο όρο της απόδοσης και των 30 παιδιών ανά κατηγορία ρημάτων.

⁴⁴ Η σημασιολογική δομή του κατηγορήματος, σύμφωνα με την ερευνήτρια, αντιστοιχεί στον εξής τύπο: [X CAUSE[Y BECOME STATE]].

⁴⁵ Ο «επηρεασμός» στην θεωρία της Theofanopoulou-Kontou (2003) σημαίνει πως η μεσοπαθητική μορφολογία αντιστοιχεί σε σημασιολογικά μαρκαρισμένες δομές και όχι σε «φορμαλιστικά» διαφορετικές. Ωστόσο, όσον αφορά στην ιδέα του επηρεασμού, οφείλουμε να αναφέρουμε πως δεν είναι πάντα σύμφωνη με το ένστικτο του φυσικού ομιλητή της ελληνικής, καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις η σημασιολογική διαφορά μεταξύ ενεργητικής και μη ενεργητικής μορφολογίας δεν είναι ξεκάθαρη (π.χ. «έμπλεξα/μπλέχτηκα», «λερώθηκε»/«λέρωσε» κ.ά.).

3.2 Υλικό

Υλικό της έρευνας αποτέλεσαν δύο μη χρονομετρικές δοκιμασίες (off line tasks), μία Δοκιμασία Εκφραστικού Λεξιλογίου (Βογινδρούκας), η οποία λειτούργησε ως διαγνωστικό τεστ της τυπικής γλωσσικής ανάπτυξης των παιδιών (αντιστοιχία μεταξύ χρονολογικής και γλωσσικής ηλικίας των παιδιών), και μία δοκιμασία ελέγχου του βαθμού ορθής χρήσης της μεσοπαθητικής φωνής και διάθεσης της ελληνικής σε συγκεκριμένες υποκατηγορίες ρημάτων (16 ενεργητικής φωνής και διάθεσης, 10 αμαρκάριστων αναιτιακών και 10 μαρκαρισμένων αναιτιακών, τα οποία και εξετάζονται στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, και 10 αποθετικών, 10 αυτοπαθών και 10 αλληλοπαθών). Η δοκιμασία στα αντιμεταβιβαστικά ρήματα, επομένως, και η παρούσα μελέτη τους αποτελεί μέρος μίας μεγαλύτερης έρευνας σχετικά με την κατάκτηση της μεσοπαθητικής φωνής και διάθεσης. Η δοκιμασία λεξιλογίου⁴⁶ αποτελείται από 50 σχεδιασμένες εικόνες αντικειμένων και αφηρημένων εννοιών, ως επί το πλείστον γνωστών στα παιδιά της εξεταζόμενης ηλικίας, επιλεγμένων και καταταγμένων σε αναπτυξιακή σειρά. Η δοκιμασία της μεσοπαθητικής φωνής χρησιμοποιήθηκε ως μέθοδος εκμείωσης-παραγωγής από τα εξεταζόμενα παιδιά των ρημάτων-στόχων τα οποία ερευνώνται στην παρούσα μελέτη. Το πλαίσιο της δοκιμασίας είχε τη μορφή παιχνιδιού, μέσω του σχεδιασμού μίας ιστορίας. Παρουσιάστηκαν στα παιδιά οι ήρωες της ιστορίας (ο Δημητράκης, η οικογένειά του και ο λαγός, ο πίθηκος και το σκυλάκι) και τους ζητήθηκε να περιγράψουν σε κάθε βίντεο τί γινόταν είτε με τους ήρωες είτε με κάποιο άψυχο ουσιαστικό (π.χ. με τη μπανιέρα) με καθοδηγητικές ερωτήσεις του ερευνητή/τριας (lead-in questions), όπως « Τί κάνει ο Χ;» ή «Τί έπαθε ο Χ;». Δόθηκαν 66 ηχοκινητικά βίντεο, στα οποία γινόταν αναπαράσταση των εννοιών των ρημάτων-στόχων, με τυχαία σειρά παρουσίασης, ώστε να αποφευχθεί η προκαθορισμένη επίδοση των συμμετεχόντων σε συγκεκριμένα ερεθίσματα. Τα 3 πρώτα βίντεο ήταν δοκιμαστικά προκειμένου να καταλάβει ο συμμετέχων τί του ζητούν να κάνει στη διαδικασία, επομένως και δεν καταγράφηκαν στα δεδομένα.

3.3. Διαδικασία Συλλογής

Τα δύο τεστ συνήθως δίνονταν στα παιδιά σε διαφορετικές ημέρες, ώστε να μην μειώνεται η επίδοσή τους λόγω κούρασης. Οι συμμετέχοντες/ουσες καλούνταν μεμονωμένα σε ένα ήσυχο μέρος του παιδικού σταθμού με την ερευνήτρια προκειμένου να παίξουν ένα παιχνίδι. Ο/η παιδαγωγός τις περισσότερες φορές ήταν απών/ούσα, ώστε το παιδί να μην αποσπάται ή να μην επηρεάζεται ψυχολογικά από αυτόν/ήν. Αρχικά, η ερευνήτρια παρουσίαζε στο παιδί τους ήρωες της ιστορίας και του έλεγε πως θα παίξουν με αυτούς. Στη συνέχεια ζητούσε από το παιδί να περιγράψει τί συμβαίνει στο βίντεο και, μετά από απάντηση, περνούσε στην επόμενη αναπαράσταση. Σε κάθε απάντηση, επιτυχή ή μη, η ερευνήτρια επικροτούσε το παιδί. Η διαδικασία διαρκούσε ανά παιδί περίπου 20-25 λεπτά. Στην δοκιμασία εκφραστικού λεξιλογίου, η ερευνήτρια ρωτούσε πάλι το παιδί εάν ήθελε να παίξουν ένα παιχνίδι με εικόνες και του ζητούσε να της πει τί αναπαριστά κάθε εικόνα. Το τεστ αυτό διαρκούσε ανά παιδί περίπου 10 λεπτά.

⁴⁶Γίνεται συνοπτική αναφορά των αποτελεσμάτων του ΔΕΛ στην ενότητα των Παραθεμάτων, στον πίνακα 1.

Οι απαντήσεις κάθε παιδιού καταγράφονταν από την ερευνήτρια στα ειδικά έντυπα συμπλήρωσης απαντήσεων της κάθε δοκιμασίας. Στη δοκιμασία της μεσοπαθητικής φωνής, εάν η απάντηση του παιδιού είχε την αναμενόμενη μορφολογία-στόχο, βαθμολογούνταν με τον αριθμό 1, ενώ αντίστοιχα εάν το παιδί χρησιμοποιούσε διαφορετική μορφολογία (π.χ. μη ενεργητική αντί για ενεργητική) τότε βαθμολογούνταν με τον αριθμό 0 και θεωρούνταν ως μη αναμενόμενη απάντηση. Περιπτώσεις όπου χρησιμοποιήθηκε εναλλακτικός τύπος ενεργητικής μορφολογίας αντί μή ενεργητικής (π.χ. «βουλιάζει» vs «βυθίζεται») βαθμολογήθηκαν με τον αριθμό 2 (ώστε να δηλωθεί πως η χρήση αυτού του τύπου δεν σημαίνει απαραίτητα έλλειψη γραμματικής γνώσης της παθητικής μορφολογίας). Περιπτώσεις όπου το παιδί πετύχαινε το μορφολογικό (στην κατάληξη) και το ρηματικό στόχο αλλά αστοχούσε στη μορφολογία εντός του ρήματος (π.χ. «κάφτηκε» αντί για «κάηκε») βαθμολογήθηκαν με τον αριθμό 3 και δεν θεωρήθηκαν λάθος ως προς την μορφολογία της κατάληξης. Περιπτώσεις όπου τα παιδιά είτε χρησιμοποιούσαν είτε δε χρησιμοποιούσαν τη μορφολογία στόχο, αλλά παράλληλα έκαναν χρήση άλλου λεξικού στοιχείου (παρόμοιου, ή μη, σημασιολογικά με το ρήμα στόχο) βαθμολογήθηκαν με 4. Τέλος, δύο περιπτώσεις πιο σπάνιες στα παρόντα δεδομένα, η αντιστροφή θ-ρόλων σε ρήματα αμαρκάριστα αναιτιακά και η λανθασμένη συντακτική χρήση ενός ρηματικού τύπου, βαθμολογήθηκαν με 5 και 6 αντιστοίχως. Οι διαβαθμίσεις αυτές βοήθησαν στην ανάλυση των δεδομένων, αλλά, λόγω των στόχων της παρούσας μελέτης, αναφέρουμε μόνο τα συνολικά ποσοστά χρήσης αναμενόμενης μορφολογίας κατάληξης και αναμενόμενης κατηγορίας ρήματος (βλ. αποτελέσματα).

Κεφάλαιο 4 - Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα, τα οποία αναλύθηκαν μετά τις δοκιμασίες και στα δύο τεστ, παρουσιάζουν την εξής εικόνα:

Αρχικά, πρέπει για τυπικούς λόγους να αναφερθεί πως η αναπτυξιακή ηλικία των συμμετεχόντων, η οποία υπολογίσθηκε με βάση τις κλίμακες εκατοστημορίων της ΔΕΛ, εντάσσεται στα πλαίσια της τυπικής γλωσσικής ανάπτυξης, όπως δείχνει και ο Πίνακας Α των παραθεμάτων.

Κατά την ανάλυση δεδομένων εξαιρέθηκαν από τα αποτελέσματα 9 περιπτώσεις μη σχετικών απαντήσεων, οι οποίες οφείλονται είτε σε λανθασμένη εστίαση των παιδιών στην εικόνα, είτε σε χαμηλή ευκρίνεια της εικόνας. («κόβει το αγγούρι» αντί για «κόπηκε», «έβγαλε αίμα» (x2) και «αίμα» αντί για «τρυπήθηκε», «έφυγε (x3)/βγήκε από τον τοίχο ή έρχεται προς τα εδώ» αντί για «μεγαλώνει» και «πετάγεται» αντί για «γυρίζει»). Συνεπώς η ανάλυση έγινε με βάση 295 ρήματα για τους αμαρκάριστους τύπους και με 296 για τους μαρκαρισμένους.

Κατηγορία Ρήματος	Σωστές/Λανθασμένες απαντήσεις	Μη σχετικές απαντήσεις
Actives	376/480 78,3%	4/480 0,83%
Unmarked Anticausatives	295/300 98,3%	5/300 1,7%
Marked Anticausatives	296/300 98,7%	4/300 1,3%

Πίνακας 1. Ποσοστά σχετικών και μη σχετικών απαντήσεων.

Ανάλυση ποσοστών ως προς τη μορφολογία-στόχο

Κατηγορία Ρήματος	Αναμενόμενη μορφολογία Ενεργητική	Αναμενόμενη μορφολογία Μη ενεργητική	Παραχθείσα μορφολογία Ενεργητική	Παραχθείσα μορφολογία Μη ενεργητική
Actives	✓		100%	0%
Unmarked Anticausatives	✓		92,53%	7,5%
Marked Anticausatives		✓	69,6%	30,4%

Πίνακας 2. Ποσοστά αναμενόμενων/μη αναμενόμενων απαντήσεων ως προς τη μορφολογία στόχο.

Στα ρήματα με ενεργητική διάθεση και μορφολογία η επίδοση των παιδιών ήταν άριστη. Από τα συνολικά 480 ρήματα-στόχους επιτεύχθηκαν τα 476, ενώ μία περίπτωση δεν λήφθηκε υπόψη στην ανάλυση δεδομένων καθώς ξέφυγε στον ερευνητή η απάντηση. Το συνολικό, λοιπόν, ποσοστό με βάση αυτά τα δεδομένα αντιστοιχεί στο 99,37 % των ρημάτων αυτών. Οι μοναδικές 3 αποκλίσεις από τη μορφολογία-στόχο ήταν απαντήσεις που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένη ερώτηση «Τί κάνει ο Δημητράκης στο πάτωμα;» (ερώτηση στην οποία ως απάντηση αναμενόταν το ρήμα «λερώνει»), η οποία απαντήθηκε μονολεκτικά, με ουσιαστικά σε θέση κατηγορουμένου (δηλ. «πατουσιές/πατημασιές/λάσπες»), γεγονός το οποίο φυσικά δεν μας οδηγεί σε συμπεράσματα περί ανεπάρκειας γραμματικής γνώσης, αλλά πολύ πιθανότερα, σε παραδοχή πως τα παιδιά απάντησαν με ελλειπτική πρόταση στην ερώτηση. Η άριστη επίδοση των παιδιών στην ενεργητική αποτελεί, εκτός των άλλων, και ένδειξη της τυπικής ανάπτυξης των παιδιών τα οποία συμμετείχαν στις συνεντεύξεις.

Τα ποσοστά επίδοσης ως προς τους μορφολογικούς στόχους των αντιμεταβιβαστικών ρημάτων δείχνουν άνιση κατανομή υπέρ των αμαρκάριστων αντιμεταβιβαστικών συγκριτικά με τα μαρκαρισμένα αντιμεταβιβαστικά. Πιο συγκεκριμένα, τα αμαρκάριστα παρουσίασαν ποσοστό επιτυχίας, κατά μέσο όρο, 92,53%, ενώ τα μαρκαρισμένα 69,6%.

Από μία πρώτη εικόνα, λοιπόν, η παραγωγή της ενεργητικής μορφολογίας είναι πιο συχνή από αυτήν της μη ενεργητικής. Ωστόσο, για να επαληθεύσουμε ή να διαψεύσουμε τις υποθέσεις εργασίας μας, πως δηλαδή η δομή των μαρκαρισμένων αντιμεταβιβαστικών είναι πιο δύσκολη στην κατάκτηση συγκριτικά με αυτήν των αμαρκάριστων και πως τα παιδιά αποδίδουν καλύτερα στη δεύτερη, διότι την ταυτίζουν με την ενεργητική δομή, θα πρέπει να γίνει ανάλυση των απαντήσεων των παιδιών σε κάθε ρήμα ξεχωριστά για να εντοπισθούν τυχόν δυσκολίες σε συγκεκριμένα ρήματα, αλλά και των κατηγοριών ρημάτων τα οποία χρησιμοποίησαν στην κάθε ομάδα (unmarked – marked), οι οποίες είναι ενδεικτικές των ερμηνειών που έδωσαν τα παιδιά στο κάθε ρήμα-στόχο. Πρέπει, συνεπώς, να γίνει και συγκριτική ανάλυση της μορφολογίας-στόχου και της ρηματικής κατηγορίας-στόχου.

Ανάλυση συνολικών αποτελεσμάτων με βάση την κατηγορία στόχο

Κατηγορία Ρήματος	Αναμενόμενη κατηγορία	Μη αναμενόμενη κατηγορία
Actives	100%	0%
Unmarked Anticausatives	81,6%	18,4%
Marked Anticausatives	65,2%	34,8%

Πίνακας 3. Ποσοστά αναμενόμενης/μη αναμενόμενης κατηγορίας ρήματος.

Απαντήσεις οι οποίες θεωρούνται εναλλακτικοί τύποι έκφρασης της έννοιας του ρήματος δεν ερμηνεύθηκαν ως λάθη, αλλά ως μη αναμενόμενες απαντήσεις ως προς την αναμενόμενη κατηγορία ρήματος (unmarked-marked). Επίσης, απαντήσεις οι οποίες ως ρήματα ανήκουν στην αναμενόμενη κατηγορία, παρ'ότι δεν ταυτίζονταν με το αναμενόμενο ρήμα, κατηγοριοποιήθηκαν ως "unmarked" και "marked" αντίστοιχα. Για παράδειγμα, απαντήσεις όπως «χαλάω» αντί του «σπάω», «φουσκώνω με νερό» αντί για «γεμίζω», «ζεματίστηκε» αντί για «κάηκε», «διαλύθηκε» αντί για «γκρεμίστηκε» και «λασπώθηκε» αντί για «λερώθηκε» συμπεριλήφθηκαν στα αποτελέσματα στο ποσοστό των αναμενόμενων απαντήσεων. Από την άλλη, απαντήσεις όπως «σκίστηκε» αντί του «ξεκολλάω» θεωρήθηκαν διαφορετικής κατηγορίας (από την κατηγορία-στόχο) ρήματα καθώς αποτελούν εναλλακτικούς, "marked anticausative" τύπους. Αποκλίνουσες απαντήσεις, επίσης, θεωρήθηκαν το «έχω νερό» και το «βγάζω φωτιές» αντί για «γεμίζω» και «καίγομαι» αντίστοιχα. Το πρώτο διότι, αν και σημασιολογικά σωστό σαν απάντηση δεν ανήκει στα "unmarked anticausatives", παρ'ότι ενεργητική (μονοορισματική) δομή, και το «βγάζω» διότι, επίσης, έχει ενεργητική δομή. Ακόμη, λιγότερο συχνές απαντήσεις καταχωρήθηκαν στις ομάδες των ανεργαστικών, αποθετικών και (λανθασμένα) παθητικοποιημένων ρημάτων. Στα ανεργαστικά, για παράδειγμα, κατατάχθηκαν απαντήσεις όπως «βγαίνω» αντί του «αδειάζω» ή του «ξεκολλάω», στα αποθετικά το «έγινε μες στις λάσπες» αντί του «λερώνομαι» και στα παθητικοποιημένα απαντήσεις όπως «σιδερώθηκε» αντί του «κάηκε (η μητέρα)» και «ρίχτηκε κάτω» αντί του «χύθηκε». Στην κατηγορία «ΑΛΛΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ» καταχωρήθηκε η (μοναδική) περίπτωση όπου χρησιμοποιήθηκε ρήμα το οποίο δεν υπάρχει στη γραμματική («ξεγεμίζει» αντί του «αδειάζει»).

Όπως παρατηρούμε, τα ποσοστά αναμενόμενης **κατηγορίας** είναι μικρότερα και στις δύο κατηγορίες ρημάτων από τα ποσοστά αναμενόμενης **μορφολογίας**, γεγονός που μας προβληματίζει σχετικά με το κατά πόσο η ερμηνεία των αντιμεταβιβαστικών ρημάτων έχει γίνει κτήμα των παιδιών. Συγκεκριμένα από το συνολικό ποσοστό 92,53%, μόνο το 81,3% αντιστοιχεί σε αναμενόμενη κατηγορία ρήματος στα αμαρκάριστα αντιμεταβιβαστικά, ενώ από το 69,6% της αναμενόμενης μορφολογίας των μαρκαρισμένων αντιμεταβιβαστικών μόνο το 66,6% ανταποκρίνεται στην αναμενόμενη κατηγορία ρήματος. Πιο αναλυτικά, οι πιθανές ερμηνείες που δόθηκαν από τα παιδιά παρατίθενται στον Πίνακα 4.

	Unmarked	Marked	Unaccus	Actives	Unerg.	Pass.	Depone nts	A.Σ
Actives	0%	0%	0%	100%	0%	0%	0%	0%
Unmarked Anticausatives	230/295 81,6%	20/295 6,8%	8/295 2,7%	17/295 5,8%	7/295 2,4%	2/295 0,7%	0/295 0%	1/295 0,3%
Marked Anticausatives	59/296 16,6%	193/296 65,2%	12/296 4,1%	33/296 11,1%	2/296 0,7%	6/296 2,03%	3/296 1,01%	0%

Πίνακας 4. Συνολικά ποσοστά παραχθειςών κατηγοριών ρημάτων. Με έντονη γραμματοσειρά σημειώνονται οι αναμενόμενες απαντήσεις σε κάθε κατηγορία.

Ανάλυση με βάση το κάθε ρήμα ξεχωριστά

Από την ανάλυση των απαντήσεων σε κάθε ρήμα προέκυψαν τα παρακάτω στοιχεία:

UNMARKED ANTICAUS.	Μορφολογία	Ορθή κατηγορία	MARKED	ACTIVES	UNACCUS	UNERGAT	PASSIVIZED	DEPONENTS	ΑΛΛΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ
σπάω	96,7%	90%	0	2	0	0	1	0	0
γεμίζω	100%	66,7%	0	4	6	0	0	0	0
αδειάζω	100%	53,3%	0	9	0	4	0	0	1
ξεκολλάω	33,3%	16,7%	20	2	0	3	0	0	0
λιώνω	100%	96,7%	0	0	1	0	0	0	0
σκάω/σπάω/χαλάω	100%	100%	0	0	0	0	0	0	0
γυρίζω	100%	100%	0	0	0	0	0	0	0
ανοίγω	100%	100%	0	0	0	0	0	0	0
μεγαλώνω	96%	92,3%	0	0	1	0	1	0	0
κλείνω	100%	100%	0	0	0	0	0	0	0
	92,53%	81,6%	6,8%	5,8%	2,7%	2,4%	0,7%	0%	0.30%

Πίνακας 5. Συγκριτικός πίνακας μορφολογίας και πιθανών ερμηνειών των αμαρκάριστων αντιμεταβιβαστικών. Κατηγορίες ρημάτων που παράχθησαν.

Όπως παρατηρούμε στον Πίνακα 5, το ποσοστό ορθής μορφολογίας είναι σχεδόν άριστο (92,53%). Το ρήμα που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό λάθους και μειώνει το μέσο όρο αναμενόμενων απαντήσεων είναι το «ξεκολλάω», στο οποίο απροσδόκητα τα περισσότερα παιδιά έκαναν χρήση του «σκίστηκε». Το «σκίστηκε» κατηγοριοποιείται στα μαρκαρισμένα αντιμεταβιβαστικά, τα οποία θεωρητικά δεν έχουν αφομοιωθεί από την παιδική γραμματική. Επομένως, η διευρυμένη χρήση του (20/30 παιδιά) σημαίνει πως τα παιδιά ηλικίας 4-5 ετών είτε υπεργενικεύουν τη χρήση της μαρκαρισμένης δομής (λιγότερο πιθανό), είτε πως αμφιταλαντεύονται μεταξύ αμαρκάριστης-μαρκαρισμένης δομής (βλέπε ZAVA 2010). Πιθανό είναι επίσης το να παρερμηνεύθηκε το βίντεο λόγω ηχητικού εφέ (ήχος σκισίματος). Σε κάθε περίπτωση το συγκεκριμένο ποσοστό είναι αρκετά εντοπισμένο ώστε να αποφανθεί για το σύνολο της δοκιμασίας, αλλά δείχνει πως τα παιδιά δεν αντιμετωπίζουν δυσκολία στην παραγωγή του συγκεκριμένου τύπου, παρ' ότι μαρκαρισμένος.

Διαπιστώθηκε, επίσης, δυσκολία στα ρήματα «γεμίζω» και «αδειάζω». Στο ρήμα «γεμίζω» τα παιδιά απάντησαν στο μεγαλύτερο ποσοστό με το ρήμα στόχο, είτε με ρήματα της ίδιας κατηγορίας («φουσκώνει με νερό») (66,7%) και ορισμένα χρησιμοποίησαν αναιτιακά, όπως «πλημμυρίζει» και «ξεχειλίζει», και ενεργητικά, όπως «έχει νερό». Στο ρήμα «αδειάζει»,

το οποίο έχει χαμηλότερο ποσοστό χρήσης ρήματος ορθής κατηγορίας (53,3%), πολλά παιδιά απάντησαν είτε με ενεργητικής σύνταξης ρήματα, όπως «δεν έχει νερό» ή «ρουφάει το νερό», είτε (σπανιότερα) με ανεργαστικά ρήματα του τύπου «βγαίνει το νερό». Τέλος, σημειώθηκαν μόνο δύο περιπτώσεις λανθασμένης χρήσης της παθητικής, το «σπάστηκε» αντί για «έσπασε» και το «μεγαλώθηκε» αντί για «μεγάλωσε». Στα υπόλοιπα ρήματα δεν σημειώθηκαν δυσκολίες.

MARKED ANTICAUS.	Μορφολογία	Ορθή κατηγορία	UNMARKED	ACTIVES	UNACCUS	UNERGAT	PASSIVIZED	DEPONENTS	ΑΛΛΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ
τρυπιέμαι	59,6%	59,25%	2	9	0	0	0	0	0
καίγομαι(το σπίτι)	66,7%	66,7%	1	9	0	0	0	0	0
βυθίζομαι	16,7%	13,3%	25	0	0	0	1	0	0
κόβομαι (το αγοράκι)	69%	69%	2	6	1	0	0	0	0
σκίζομαι	96,7%	96,7%	0	1	0	0	0	0	0
γκρεμίζομαι	60%	50%	11	0	4	0	0	0	0
χύνομαι	60%	60%	0	1	7	2	2	0	0
καίγομαι(η μητέρα)	93,3%	83,3%	1	1	0	0	3	0	0
κόβομαι/σκίζομαι(κορδόνια)	76,7%	76,7%	4	3	0	0	0	0	0
λερώνομαι	83,3%	76,7%	1	3	0	0	0	3	0
	69,6%	65,2%	16,6%	11,1%	4,1%	0,7%	2,03%	1,01%	0%

Πίνακας 6. Συγκριτικός πίνακας μορφολογίας και πιθανών ερμηνειών των μαρκαρασμένων αντιμεταβιβαστικών. Κατηγορίες ρημάτων που παράχθηκαν.

Στον Πίνακα 6 βλέπουμε χαμηλότερα ποσοστά ως προς την αναμενόμενη μορφολογία (69,6%). Τα χαμηλότερα ποσοστά αναμενόμενου τύπου συγκεντρώνουν τα ρήματα «βυθίζομαι» (16,7%), «τρυπιέμαι» (59,6%), «γκρεμίζομαι» (60%) και «χύνομαι» (60%). Στο ρήμα «βυθίζομαι» τα 25/30 παιδιά χρησιμοποίησαν τον εναλλακτικό τύπο «βουλιάζω», ο οποίος ανήκει στα “unmarked anticausatives” και στην ανάλυση θεωρήθηκε ως μη αναμενόμενης μορφολογίας και κατηγορίας. Ένα μόνο παιδί χρησιμοποίησε λανθασμένα παθητικοποιημένο τύπο («βουλιάζεται»). Η υψηλή χρήση του ενεργητικού τύπου φανερώνει πως τα παιδιά χρησιμοποιούν πιο εύκολα αμαρκάριστους τύπους. Στο «γκρεμίζομαι» από τις αποκλίνουσες απαντήσεις οι περισσότερες ανήκουν στα αμαρκάριστα αντιμεταβιβαστικά (11/15) («έσπασε», «χάλασε») και, επίσης, φανερώνουν απόκλιση μεταξύ της κατάκτησης μαρκαρασμένης και αμαρκάριστης δομής. Ακόμη, κάποια παιδιά απάντησαν με τη χρήση αναιτιακού ρήματος («έπεσε»), του οποίου η δομή είναι παρόμοια με εκείνη των αντιμεταβιβαστικών. Στο ρήμα «χύνομαι» παρατηρείται συχνή χρήση αναιτιακού ρήματος του τύπου «έπεσε» και, πολύ σπάνια, του ανεργαστικού «βγαίνει έξω» ή των λανθασμένα παθητικοποιημένων ρημάτων «ρίχτηκε κάτω», «πιτσιλήθηκε κάτω». Το ρήμα «τρυπιέμαι» παρουσιάζει μη αναμενόμενες απαντήσεις ως επί το πλείστον ενεργητικής δομής («το τρύπησε», «το τσίμπησε») και δύο περιπτώσεις αμαρκάριστου αντιμεταβιβαστικού τύπου («χτύπησε» και «κόπηκε»).

Στο ρήμα «καίγεται (το σπίτι)», αν και η επίδοση των παιδιών ήταν αρκετά καλύτερη (66,7%), η χρήση ενεργητικών ρημάτων ήταν υψηλή («βγάζει φωτιές»). Η μοναδική περίπτωση του αμαρκάριστου τύπου «έκαψε» δεν αποτελεί σημαντικό ποσοστό προς ανάλυση⁴⁷. Στο ρήμα

⁴⁷ Δύο παιδιά μόνο χρησιμοποίησαν αμαρκάριστο τύπο αντί για μαρκαρασμένο, το ένα «έκαψε» αντί για «κάηκε» και το δεύτερο «έσκισε» αντί για «σκίστηκε». Το δεύτερο, ωστόσο, χρησιμοποίησε τον τύπο

«κόβεται (το αγοράκι)» παρατηρήθηκαν επίσης κάποιες περιπτώσεις χρήσης ενεργητικών ρημάτων («έκοψε το χέρι/δάχτυλό του») και δύο περιπτώσεις χρήσης αμαρκάριστου αντιμεταβιαστικού («χτύπησε»). Τέλος, στο ρήμα «καίγεται (η μητέρα)» παρουσιάστηκαν μόνο 3 περιπτώσεις λανθασμένης χρήσης της παθητικής («σιδερώθηκε»). Τα υπόλοιπα ρήματα δεν δυσκόλεψαν τα παιδιά τόσο όσο τα προαναφερθέντα.

Αν συγκρίνουμε το ποσοστό χρήσης “unmarked anticausatives” αντί για “marked” (16,9%) με το ποσοστό χρήσης “marked anticausatives” αντί για “unmarked” (6,8%), τότε τείνει να επιβεβαιωθεί η υπόθεση πως τα παιδιά ηλικίας 4-5 ετών ταυτίζουν την δομή των αντιμεταβιαστικών με την ενεργητική και ως εκ τούτου προτιμούν τη χρήση ενεργητικών τύπων σε περιβάλλοντα, τα οποία απαιτούν χρήση μαρκαρισμένων τύπων⁴⁸. Επιπλέον, υπέρ της υπόθεσης αυτής επιχειρηματολογεί και ως ένα βαθμό και η υψηλή χρήση ενεργητικών και αναιτιακών δομών αντί των μαρκαρισμένων αντιμεταβιαστικών (11,1% και 4,1% αντίστοιχα).

Κεφάλαιο 5 - Συζήτηση

Από τα παραπάνω αποτελέσματα φαίνεται πως τα παιδιά-φυσικοί ομιλητές της ελληνικής χρησιμοποιούν πολύ πιο εύκολα ενεργητικές δομές παρά παθητικές στην ηλικία των 4-5 ετών. Το συνολικό ποσοστό χρήσης της μη ενεργητικής μορφολογίας ήταν πολύ χαμηλότερο από αυτό της ενεργητικής. Από την ανάλυση των απαντήσεων ως προς τις κατηγορίες ρημάτων οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν, προέκυψε πως όταν ζητούνταν η μαρκαρισμένη μορφή των αντιμεταβιαστικών ρημάτων τα παιδιά να μην απέδιδαν σε ένα καλό ποσοστό, αλλά πολλά έκαναν χρήση περισσότερο αμαρκάριστων αντιμεταβιαστικών, μεταβατικών και αναιτιακών δομών. Τα λανθασμένα παθητικοποιημένα ρήματα και τα αποθετικά τα οποία χρησιμοποιήθηκαν αντί της ζητούμενης δομής δεν αποτελούν σημαντικά ποσοστά προς ανάλυση, άρα δεν τίθεται ζήτημα υπεργενίκευσης της μη ενεργητικής μορφολογίας σε ρήματα τα οποία δεν το επιτρέπουν.

Δεδομένης της άριστης επίδοσης στα ενεργητικά και στα αμαρκάριστα αντιμεταβιαστικά και της υψηλής χρήσης εναλλακτικών ενεργητικών δομών για την ερμηνεία των μαρκαρισμένων αντιμεταβιαστικών μπορούμε να συμπεράνουμε πως επαληθεύεται η υπόθεση των ZAVA (2010) περί ταύτισης των αντιμεταβιαστικών ρημάτων με την ενεργητική δομή. Ωστόσο, παρά την υψηλή χρήση τύπων ενεργητικής μορφολογίας, οι περισσότερες απαντήσεις των παιδιών δεν θεωρούνται λανθασμένες, υπό την έννοια της υπεργενίκευσης της ενεργητικής μορφολογίας σε περιπτώσεις όπου δεν επιτρέπεται από τη γραμματική της ελληνικής.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, ωστόσο, δείχνουν πιο εκτεταμένη χρήση της μη ενεργητικής μορφολογίας (69,6%) συγκριτικά με την έρευνα των ZAVA (2010), καθώς η τελευταία αναφέρεται σε ηλικίες 2;7-4;3 (Μ.Ο 3;3), ενώ η παρούσα έρευνα αναφέρεται σε παιδιά ηλικίας 3;11-5;4 (Μ.Ο 4;3). Τα παιδιά, από ό,τι φαίνεται, βρίσκονται σε περαιτέρω

«έσκισε» αντί του «ξεκολλάω». Τα δεδομένα αυτά στο σύνολο του τεστ δεν αλλάζουν την γενικότερη ερμηνεία της ανάλυσης αποτελεσμάτων.

⁴⁸ Όχι υπό την έννοια της αντιγραμματικής χρήσης της ενεργητικής μορφολογίας (π.χ. «έσκισε» αντί για «σκίστηκε»).

στάδιο ανάπτυξης της παθητικής. Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός πως στο Ρ ξεκολλάω , το οποίο ανήκει στην κατηγορία των “unmarked anticausatives” (ρήματα τα οποία επιτρέπουν μόνο ενεργητικούς τύπους για να δηλώσουν τη σημασία τους), τα 20 /30 παιδιά χρησιμοποίησαν τον εναλλακτικό, μη ενεργητικό, τύπο «σκίστηκε».

Συμπεράσματα

Η έρευνα στην κατάκτηση των αντιμεταβιβαστικών δομών (ενεργητικής και μη ενεργητικής μορφολογίας) σε 30 μονόγλωσσα ελληνόφωνα νήπια, συμπληρώνει έρευνες που δείχνουν πως τα παιδιά ηλικίας 4-5 ετών (συγκεκριμένα, το δείγμα της έρευνας περιλαμβάνει ηλικίες 3;11-5;4 ετών) αντιμετωπίζουν ακόμη δυσκολίες στη χρήση των μαρκαρισμένων δομών και, κατ' επέκταση, στην κατάκτηση της παθητικής δομής και των διαθέσεων της. Δίχως να είναι λανθασμένες οι περισσότερες απαντήσεις των παιδιών, ακόμη και στα μαρκαρισμένα αντιμεταβιβαστικά, είναι σαφής η προτίμηση μεταβατικών, αναιτιακών και αμαρκάριστων αντιμεταβιβαστικών ρημάτων με ενεργητική μορφολογία. Υπάρχουν, λοιπόν, ενδείξεις πως η μαρκαρισμένη δομή είναι πιο σύνθετη από την αμαρκάριστη και πως η μη ενεργητική μορφολογία, με τις συνυποδηλώσεις της, κατακτάται πιο αργά από την ενεργητική.

Φυσικά, τα δεδομένα από την παραπάνω έρευνα δεν επαρκούν για να αποδείξουν την ευρύτερα διαπιστωμένη δυσκολία των παιδιών στην κατάκτηση της εναλλαγής μεταβιβαστικότητας και της αποτύπωσής της είτε με ενεργητική είτε με μη ενεργητική μορφολογία. Το δείγμα ήταν πολύ περιορισμένο (30 παιδιά), χωρίς ομοιόμορφες ηλικιακές υποομάδες (δηλ. 3;11 - 4;0 - 4;5 - 5;0), από συγκεκριμένο χωροταξικό περιβάλλον (Βόρεια Προάστεια Αθηνών) και μεμονωμένα από ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς (εξαιρέση δημόσιου τομέα). Επιπλέον, ο χρόνος εξοικείωσης με το εκάστοτε παιδί δεν ήταν επαρκής και δεν υπήρξε γνωριμία με το οικογενειακό του περιβάλλον. Επομένως, είναι αναγκαία μία πιο ενδελεχής εξέταση του φαινομένου, με μεγαλύτερο δείγμα συνεντεύξεων, περισσότερο ηλικιακά διαχωρισμένο και χωροταξικά διευρυμένο. Επίσης, ορισμένες δυσκολίες των παιδιών μπορεί να οφείλονται σε ατέλειες των δοκιμασιών, γεγονός που επιλύεται μόνο με τη βελτίωση της μορφής των τεστ. Τέλος, η δοκιμασία, η οποία μας οδήγησε στα συμπεράσματά μας, αποβλέπει στην παραγωγή των τύπων που ερευνώνται και δεν συμπληρώνεται από δοκιμασία κατανόησης, η οποία θα μας χορηγούσε μία πιο πλήρη εικόνα του βαθμού ανάπτυξης του γραμματικού φαινομένου στις ηλικίες που εξετάσαμε.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Allen, S. E. & M. B. Crago. (1996). "Early passive acquisition in Inuktitut". *Journal of Child Language* 23 (1), 129–156.
- Alexiadou, A., E. Anagnostopoulou. (2004). "Voice morphology in the causative- inchoative alternation: Evidence for a non-unified analysis of unaccusatives". In A. Alexiadou, E. Anagnostopoulou & M. Everaert (eds.) *The Unaccusativity Puzzle: Explorations of the Syntax-Lexicon Interface*. Oxford: Oxford University Press, 125-146.
- Alexiadou, A., E. Anagnostopoulou & F. Schäfer. (2007). "The properties of anticausatives crosslinguistically". In M. Frascarelli (eds.) *Phases of Interpretation*. Berlin: Mouton, 187-212.
- Alexiadou, A., E. Anagnostopoulou. (2008). "Structuring participles." In *Proceedings of WCCFL*, 26, 33-41.
- Armon-Lotem, S. et al. (2016). "A large-scale cross-linguistic investigation of the acquisition of passive", *Language Acquisition*, 23(1), 27-56.
- Babyonyshev, M., R. Fein, J. Ganger, D. Pesetsky & K. Wexler. (2001). "The maturation of grammatical principles: Evidence from Russian unaccusatives". *Linguistic Inquiry* 32, 1-44.
- Borer, H. & K. Wexler. (1987). "The Maturation of Syntax". In T. Roeper & E. Williams (eds.), *Parameter Setting and Language Acquisition*. Dordrecht: Reidel, 123-172.
- Borer, H. & K. Wexler. (1992). "Bi-unique relations and the maturation of grammatical principles". *Natural Language and Linguistic Theory* 10, 147-189.
- Chomsky, N. (1995). *The Minimalist Program*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Demuth, K. (1989). "Maturation and the acquisition of the Sesotho passive". *Language* 65, 56-80.
- Demuth, K., F. Moloi & M. Machobane. (2010). "3-Year-Olds' comprehension, production, and generalization of Sesotho passives". *Cognition* 115, 238-251.
- Driva, E. & A. Terzi. (2007). "Children's passives and the Theory of Grammar". In A. Gavarro and M.J. Freitas (Eds.), *Generative Approaches to Language Acquisition*. Cambridge Scholar Publishers, 188-198.
- Embick, D. (2004). "Unaccusative syntax and verbal alternations". In A. Alexiadou, E. Anagnostopoulou & M. Everaert (eds.) *The Unaccusativity Puzzle: Explorations of the Syntax-Lexicon Interface*. Oxford: Oxford University Press, 137-158.

Fox, D. & Y. Grodzinsky. (1998). "Children's Passive: A View from the *By-Phrase*". *Linguistic Inquiry* 29, 311-332.

Glottopedia.org

Gordon, P. & J. Chafetz. (1990). "Verb-based versus class-based accounts of actionality effects in children's comprehension of passives". *Cognition* 36(3), 227–254.

Hirsch, C. & K. Wexler. (2006). "Children's passives and their resulting interpretation". In Kamil U. Deen, J. Nomura, B. Schultz & B. D. Schwartz (eds.), *Proceedings of the inaugural conference on Generative Approaches to Language Acquisition–North America University of Connecticut Occasional Papers in Linguistics* 4, 125–136. http://web.mit.edu/ckh/www/doc/Hirsch_Wexler_GALANA2006.pdf. (30/5/2017)

Hirsch, C., O. Robin & K. Wexler. (2008). "The acquisition of raising reconsidered". In Anna Gavarró & Maria J. Freitas (eds.), *Language acquisition and development. Proceedings of GALA2007*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 253–263.

Hirsch, C, K. Wexler. (2006). "By the way children don't know by". In BUCLD 30, 1-11. http://web.mit.edu/ckh/www/doc/Hirsch_Wexler_BUCLD2006.pdf. (15/4/2017).

Κουκουλιώτη Β. (2013). "Ορισματική δομή και κλιτική μορφολογία: Μια συγκριτική μελέτη ανάμεσα σε ελληνόγλωσσους ομιλητές με αφασία και σημασιολογική άνοια". Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. <http://ikee.lib.auth.gr/record/133623/files/GRI-2014-11669.pdf>. (16/5/2017).

Λαβίδας, Ν. (2002). "Δομές με προοπτική του δέκτη και η κατανομή –ω/-μαι". MA thesis, Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Λαβίδας, Ν. (2007). "Μεταβιβαστικές εναλλαγές της ελληνικής και μεταβολές στη μεταβατικότητα". Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Levin, B., M. Rappaport Hovav. (1995). *"Unaccusativity. At the Syntax-Lexical Semantics Interface"*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Maratsos, M. P., J. A. Becker, M. A. Chalkley & D. E. C. Fox. (1985). "Semantic restrictions on children's passives". *Cognition* 19, 167-191.

Terzi, A. & K. Wexler. (2002). "A-chains and S-homophones in children's grammar: Evidence from Greek passives". *Proceedings of NELS* 32, 519-537.

Theofanopoulou - Kontou D. (2003). "The structure of "VP" and the mediopassive morphology: The passives and anticausatives in Modern Greek". *Parousia* 15/16, 172-206. http://epub.lib.uoa.gr/index.php/parousia/article/view/404/pdf_398. (20/4/2017).

Τσιμπλή, Ι. Μ. (2006). "Η Φωνή στην ελληνική – Περιγραφή του συστήματος και μελέτη της ανάπτυξής του στην ελληνική ως μητρική και ως δεύτερη/ξένη γλώσσα". Στο Σ.

Μοσχονάς (επιμ.), *Η σύνταξη στη μάθηση και στη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Tomasello M., P. J. Brooks & E. Stern. (1998). "Learning to produce passive utterances through discourse". *First Language* 18, 223-337.

Tsimpli, I. (2006). "The acquisition of voice and transitivity alternations in Greek as native and second language". In S. Unsworth, T. Parodi, A. Sorace & M. Young-Scholten (eds) *Paths of Development in L1 and L2 Acquisition: In Honor of Bonnie D. Schwartz. Language Acquisition and Language Disorders*. John Benjamins Publishing Company, 39, 15-55.

Zombolou, K. (2004). "Verbal alternations in Greek: a semantic analysis" (Unpublished Doctoral Thesis). The University of Reading, Reading, UK.
https://www.academia.edu/11843021/Zombolou_K._2004._Verbal_alternations_in_Greek-_A_semantic_analysis-PhD_Dissertation (8/11/2016).

Zombolou, K., S. Varlokosta, A. Alexiadou & E. Anagnostopoulou. (2010). "Acquiring Anticausatives versus Passives in Greek". *Proceedings of the 34th annual Boston University Conference on Language Development 2009*, Somerville, MA: Cascadia Press. 2, 515-524.

ΠΑΡΑΘΕΜΑΤΑ

	Χρονολογική ηλικία	Αναπτυξιακή ηλικία
<u>1.</u>	3;11	6;8
<u>2.</u>	4;1	7;11
<u>3.</u>	4;1	6;1
<u>4.</u>	4;2	6;1
<u>5.</u>	4;2	5;5
<u>6.</u>	4;2	8;4
<u>7.</u>	4;3	4;1
<u>8.</u>	4;3	7;3
<u>9.</u>	4;3	7;3
<u>10.</u>	4;4	5;6
<u>11.</u>	4;6	8;11
<u>12.</u>	4;6	4;7
<u>13.</u>	4;6	3;11
<u>14.</u>	4;6	6;8
<u>15.</u>	4;7	3;9
<u>16.</u>	4;8	5;8
<u>17.</u>	4;8	10 +++
<u>18.</u>	4;9	10 +++
<u>19.</u>	4;9	10 +++
<u>20.</u>	4;9	7;1
<u>21.</u>	4;10	6;7
<u>22.</u>	4;11	8;4
<u>23.</u>	4;11	8;11
<u>24.</u>	5;0	8;8
<u>25.</u>	5;0	10 +++
<u>26.</u>	5;0	8;11
<u>27.</u>	5;2	7;7
<u>28.</u>	5;2	10 +++
<u>29.</u>	5;3	8;2
<u>30.</u>	5;4	10 +++

Πίνακας Α. Αποτελέσματα ΔΕΛ, χρονολογική και αναπτυξιακή ηλικία συμμετεχόντων.

